

Додатак споменици Трећег конгреса правника Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца у Сарајеву, 1928.

Садржај

У помен

Предговор

I Припреме конгреса

II Ток конгреса

III Кореферати, који нису објелодањени у Споменици за III конгрес правника у Сарајеву к теми: „Заштита улагача и одговорност органа дионичких друштава”:

Дра Милорада Недељковића

Дра Мирослава Вранића

Дра Валдемара Луначека

IV Записници секција

1. Записник 1. секције са резолуцијом
2. Записник 2. секције са резолуцијом
3. Записник 3. секције са резолуцијом
4. Записник 4. секције са резолуцијом
5. Записник 5. секције са резолуцијом

V Статистички подаци

VI Исказ прихода и расхода III конгреса Правника

347.96
(497.1)

9

БИЕЛА
Министарство
БР

ДОДАТАК СПОМЕНИЦИ

ТРЕЋЕГ КОНГРЕСА ПРАВНИКА
КРАЉЕВИНЕ СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА
У САРАЈЕВУ

ОДРЖАНОГ ОД 23. ДО 25. СЕПТЕМБРА 1927.

UREDIO ISPRED REDAKCIONOG ODBORA
Dr. JOSIP VESEL

IZDAJE PRIREDIVAČKI ODBOR
TREĆEG KONGRESA PRAVNIKA U SARAJEVU

1

9

2

8

TISKARA „BOSANSKA ПОШТА“ У SARAJEVU

Уведено у коришћење бр.
1. Јануара 1942. године
Београд.

3829

БИБЛИОТЕКА
Министарства Правде
Бр. 316

ДОДАТАК СПОМЕНИЦИ

ТРЕЋЕГ КОНГРЕСА ПРАВНИКА
КРАЉЕВИНЕ СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА
У САРАЈЕВУ

ОДРЖАНОГ ОД 23. ДО 25. СЕПТЕМБРА 1927.

UREDIO ISPRED REDAKCIONOG ODBORA
Dr. JOSIP VESEL

IZDAJE PRIREĐIVAČKI ODBOR
TREĆEG KONGRESA PRAVNIKA U SARAJEVU

1

9

2

8

TISKARA „BOSANSKA ПОШТА“ У САРАЈЕВУ

Sur. br.
38481

UČESNICI III. KONGRESA PRAVNIKA U SARAJEVU

U POMEN

Prve riječi ovog skromnog dodatka upućujemo u pomen pokojnom sveuč. profesoru i bivšem rektoru zagrebačkog sveučilišta

Dr. Ladislavu Poliću,

predsjedniku Stalnog Odbora Kongresa Pravnika za godinu 1926./27. i potpredsjedniku za godinu 1927./28. te predsjedniku „Pravničkog društva“ u Zagrebu i dugogodišnjem uredniku „Mjesečnika“, i pok. predsjedniku Višeg Zemaljskog Suda u Ljubljani

Dr. Janku Babniku,

potpredsjedniku Stalnog Odbora Kongresa Pravnika za vremensko razdoblje od 1926./27. Obojicu je smrtna bolest zapriječila da rukovode kongresom u Sarajevu, kako je to bila želja svih nas, te ih je smrt za vrijeme štampanja ovog „Dodatka“ istrgla iz naše sredine. Obojica su bili veliki i zaslužni prijatelji kongresa, spadali su u njegove osnivače, a bili su članovi svih stalnih odbora od početka postajanja „Kongresa Pravnika“, a na kraju i na najistaknutijem mjestu u predsjedništvu. Obojica su dali svoje velike umne sposobnosti ovoj ustánovi. Dr. Janko Babnik održao je još 1924. godine u Zagrebu glavni

referat o temi „O pravnoj pomoći u državi“, a Dr. Ladislav Polić održao je g. 1926. u Ljubljani glavni referat „O pitanju državljanstva“ i koreferat „O pravnom značaju u tehnici naših finansijskih zakona“, dakle sudjelovao je pri znanstvenom radu u dva pravca.

Na ovom našem III. kongresu u Sarajevu osjetila se značna praznina izostankom ove dvojice.

U nekoliko riječi nije moguće ocijeniti njihov život i djela. To su najpozvaniji predstavnici nas pravnika na drugom mjestu na dostoan način učinili. Mi sa bolom u duši jedino konstatujemo, da smo njihovom smrću izgubili dvojicu među najdostojnjim i najumnijim predstavnicima naše pravne nauke.

Život i djela obojice pokojnika zalog su njihovoj slavnoj uspomeni. Oni su svijetao primjer rada za narod, za znanost i za ideale čovječanstva.

Pravnici naše Kraljevine klanjaju se duboko pred sjenama ovih velikih jurista i zdušnih radenika, te će ih se uvijek sa ponosom sjećati.

Slava im!

UREDNIŠTVO.

ПРЕДГОВОР

I. Po obećању stalnog odbora konгресa правника, које је изречено у предговору споменице за III. главну скupштину конгреса правника, издајемо овим посебан додатак поме-нutoj споменици са описом сарајевске конгресне скupštine. Уједно објелodaњујемо кореферате гг. Др. Милорада Недељковића, Др. Валдемара Луначека и Др. Мирослава Вранића к првој тачки дневног реда сарајевског конгреса: »О заштити улагача и одговорности органа дионичких друштава.« Ови кореферати нису наиме објелodaњени у самој споменици, јер су господа кореференти били спријечени послати на вријеме своје кореферате за штампу. — »Споменица« се дијелила члановима на самом конгресу.

Необорива је чињеница, да је стални одбор конгреса увек задужио чланове конгреса, који су судjelovali у раду појединих секција тиме, што је издао у споменици и ако непотпуну збирку реферата и кореферата у очи конгресне скupštine. Тим је први пут уведен нов начин рада. Реферати су се пријашњих година читали у пленуму, што је одузимало много времена, а слушаче врло умарало. Ове се године одустало од читања реферата у пленуму, а учесници конгреса имали су прилике да реферате читају у »Споменици.«

Но пожељно је да потпуна збирка реферата и кореферата у будуће изађе доста времена прије засиједања конгреса, да би поједини чланови конгреса имали довољно времена, да се припаве за дискусију у појединим секцијама. Онда ће се поготово испунити оно, што је стални одбор конгреса у том правцу у свом предговору »Споменице« истакао: »Створиће се врло повољни предуслови за успјешан рад у секцијама, па ће бити сазидан солидан темељ за зрелу дискусију, а тим допринојеће ово што већем успјеху самог конгреса.«

Треба пак истакнути, да је овакав начин рада показао добре плодове, јер се у секцијама расправљало с много стручне спреме.

Код редакције овог додатка ми смо се у главноме држали ових начела: штампати само оно што има трајнију, значајну вриједност и што је потребно за хисторијат конгреса, а изоставити све оно, што је од пролазног интереса.

II. Колосално дјело конгреса правника, које је добило своје темеље у Загребу године 1924., своје зидине године 1925. у Београду, свој кров године 1926. у Љубљани, изграђено је 1927. у Сарајеву у својој унутрашњости на велебан начин. Сарајево било је за то и најприкладније. У центру наше велике отаџбине садржи оно у себи успомене на давне и недавне хисторијске чињенице, које су за живот нашег народа биле од интегралне важности. И још нешто. У Сарајеву живи кроз стољећа народ свих наших племена. У истом мјесту, под истим сунцем. Културе источно и западно европске покушале су да народу даду своје обиљежје. Сарајево је пак сачувало свој национални карактер, чистоћу свог језика, а у првом реду љубав и приврженост својој истокрвној браћи, како је то предсједник конгреса г. Рујомир Јанковић у свом поздравном говору истакао ријечима:

»Сарајево мјесто наше заједничке славе и пјесме, мјесто великих напора и тежње за слободом, мјесто позитивног стварања.«

То је Сарајево у највећој мјери показало својим милим гостима. Сунце је својим раскошом обасипало госте и показало им сву љепоту Сарајева. Простране дворане правосудне палаче примиле су правнике из свих градова наше Краљевине са поносом, а чланови сарајевског приређивачког одбора настојали су, да својим колегама даду све, што брат брату, колега колеги, пружити може, а ако је организација конгреса ту и тамо можда и показала недостатак, онда то колеге нису могле ником замјерити, јер је добра воља Сарајлија била очита у сваком правцу. Нека високи морални успјеси овог конгреса уроде најбољим плодовима!

Сарајево, у фебруару 1928.

УРЕДНИШТВО.

* * *

Редакциони одбор за издање овог »Додатка« сачињавали су гг. Драгосав Матић, предсједник Окружног Суда, Др. Нико Андријашевић, адвокат и Др. Јосип Весел, адвокатски приправник, сви из Сарајева.

I.

Припреме Конгреса

Кроз мјесеце припремао се у Сарајеву конгрес. Приређивачки одбор радио је неуморно под предсједањем свог предсједника г. Др. М. Симића, предсједника Врховног Суда у Сарајеву са великим бројем сарајевских правника, посавјетованих од гг. Русомира Јанковића и Стојана Јовановића из Београда, чланова сталног одбора, који су лично дошли у Сарајево. Рад је био раздијељен у различите секције, а сконцентрисан у генералном секретаријату.

Врло значајна по историјат конгреса била је сједница од 8. априла 1927. у Сарајеву, којој су уз изасланике сталног одбора присуствовали представници свију правника у Сарајеву. Стога ћемо објелоданити и ток ове сједнице према записнику:

ЗАПИСНИК О СЈЕДНИЦИ приређивачког одбора за одржање конгреса правника, одржаној дне 8. априла 1927.

Присутни: од сталног одбора конгреса правника судије гг. Јанковић и Јовановић из Београда, предсједник Врховног Суда г. Др. М. Симић.

Од удружења судаца: гг. Крстић и Буџоњић;

Од Адвокатске коморе: гг. Др. Перешић и Др. Калуђерићић.

Од градске општине: гг. Мехмедбашић и Др. Ферић.

Од правника: гг. Гаталовић, Пордес, Др. Солнер, Матић, Вешовић и Др. Весел.

Др. Симић отвара сједницу, поздравља делегате сталног одбора и присутну господу, говори о сврхи сједнице и позива делегате, да дадну потребна обавјештења. Одређује се за первоју сједницу г. Буџоњић.

Члан сталног одбора г. Јанковић извјешћује, да је на сједници сталног одбора у Загребу одлучено, да се овогодишњи конгрес правника одржи у Сарајеву од 16.—18. септембра.

бра о. г. и да се на њему расправе актуелна питања, која су већ објављена. Сврха је Конгреса, да се међусобно упознамо, да се развије међу нама љубав и солидарност, да упознамо разна мјеста и обичаје у држави, јер стојимо пред изједначењем законодавства. Тим се врши и пропаганда о важности нашег сталежа. Изражава наду, да ће и правници доћи до јединственог друштва правника за цијelu државу, поздравља све присутне и жели сретан рад.

Члан сталног одбора г. Јовановић вели, да се конгрес правника сматра дјелом самих правника, дјелом приватне иницијативе, па државне власти имају судјеловати само, где је то пунжно и потребно, да свијет не добије дојам, да то власт приређује. Конгрес је замална манифестација, па треба раду приступити с одушевљењем и жртвовати и ноге и главу. Да конгрес успије потребна је подјела рада, зато су биле свугдје секције и предсједништво. Од свих је секција најважнија:

Генерални секретаријат: Он има, да даје иницијативу за све, мора бити о свему обавјештен, има да се допишује са свим члановима у држави, па у ту секцију треба да уђу људи активни и од ауторитета. Друга је секција Станбена секција: за дочек и смјештај гостију. Она се има преко листова обратити цијелом пучанству Сарајева, да стави по могућности собе на расположење уз цијену или бесплатно; има посјетити управнике школа, представнике војске; има се ставити у везу са управником Илиџе, са хотелеријима, те установити цијену соба. Она има да ријеши питање исхране и нормирали цијене, да не би било претјеривања. Има да добије од генералног секретаријата и благајника списак свих чланова и да направи смјештај. При смјештају има се провести начело пријаве, где који члан жели дастанује; иначе треба усвојити принцип: више судије, виши чиновници, чланови државног савјета и главне контроле, те адвокати имају се првенstвено ставити у хотеле. Остали у приватне станове, даме у какав пензијонат, нежењени у школе подофицира и резервних официра. Рачунати треба са хиљаду петсто станова. Трећа је:

Финансијска секција: Она има посјетити банке и адвокате те предочивши им важност конгреса, затражити прилоге. Сигурни су пак само члански улози сваког члана конгреса: чиновник плаћа за се и свог члана фамилије по 60 динара, а сваки члан јавног звања по 120 динара. Уз то сваки члан мора бити чланом којег правничког друштва. Сарајево би могло рачунати на 100.000 динара тих улога. Секција се има бринути и о субвенцији опћине (тако је опћина

у Љубљани дала банкет и концертно вече). Не може се рачунати на државну помоћ, но уза све је молба предана. Четврта је

Секција за излете: Ова би секција требала да трећи дан приреди краће излете у околину Сарајева, а четврти дан у Дубровник, Котор, Сплит. Успјех и организација овог излета овиси о гг. у Дубровнику. Предсједник Управног Суда у Дубровнику г. Јосип Барић ставио се на располагање за излете по мору. Добро би било, да се г. Др. Симић са овом секцијом обрати на г. Барића, да он уговори са пловидбама и за смјештај на броду и у граду.

Техничка секција: Ова има да се побрине за банкет, концерте, за дворане конгреса и секције. Има доћи у дотицај са предсједником опћине, управником позоришта и т. д.

Редакционија секција: За штампање циркулара, плаката и издање додатка «Споменици».

Над свим секцијама треба да постоји:

Предсједништво, које се састоји од предсједника, трсице потпредсједника и секретара. Они имају сазивати сједнице секција и уредити све оно што не могу саме секције уредити.

Програм конгреса: На 16. септембра, у 9 сати, отворење конгреса. Послије поздрава предсједника конгреса и представника власти и друштава читају се резолуције са образложењем. По подне рад по секцијама. Други дан рад по секцијама, по подне свечано завршно зборовање. Трећи дан разгледање града и излети у околину. Четврти дан излет у Дубровник. Да не би конгрес остао без срдачних манифестација, има се приредити заједничко друштвено вече; где ће се то уредити то је ствар техничке секције.

Др. Симић изјављује, да по свим знацима и појавама може утврдити, да ће сви, а не само правнички кругови, до пријети, да успјех конгреса буде што бољи.

Иза тога се прелази на избор предсједништва и секција, те се акламацијом бирају једногласно сlijедећа господи:

I. Предсједништво: Предсједник: Др. М. Симић, предсједник Врховног Суда. I. потпредсједник: Велики Жупан М. Николић, II. потпредсједник: предсједник Адвокатске Комаре Др. С. Перешић и III. потпредсједник: комесар градске општине Ибрахим Хаџиомировић, те секретар Др. А. Барух.

II. Генерални Секретаријат: Крстић, Др. Весел, Буџоњић, Трифуновић, Др. З. Шутеј, а касније је кооптиран Др. М. Мартиновић.

III. Станбена секција: Хацимеровић, Др. Калуђерчић, Велц (из Путника), Николиновић, Др. Павичић, Др. Бехмен, Др. Кајон, генерал Гаталовић, М. Иванишевић, Долић, Д. Познић, Тртањ, З. Илић, Ј. Иванишевић.

IV. Секција за финансије: Др. Перипић, М. Николић, Др. Давидовић, Др. Дурбешић, Др. Барух, Др. Војо Бесаровић и Н. Гојковић.

V. Техничка секција: Др. Ферић, Вешовић, Бр. Нушић, Др. М. Мартиновић, Др. Ј. Барух, Мајор Долиншак, М. Свара.

VI. Секција за излете: Начелник Железничке Дирекције Јанковић, Др. Прељ, Др. Турковић, Рукавина, Др. Хасанбеговић, Шкаљић, Јегарац, Др. Д. Јефтановић, Др. З. Сунарић, М. Поповић.

VII. Секција за редакцију: Др. Андријашевић, Д. Матић, Др. Весел.

О избору у секције имају се поједини чланови обавијестити.

Закључује се, да се и даље јављају чланови за конгрес путем својих правничких друштава: тако у Љубљани на Др. Сајовица, у Загребу на Др. Политеа, у Београду на судију Јовановића, у Суботици на Јована Ђорђевића. Свако ово друштво послаће својевремено списак пријављених чланова и уплаћену чланарину и јавити, колико да се спремити легитимација. Сарајлије морају исто тако платити чланарину и јавити се генералном секретаријату.

На предлог г. Др. Симића закључује се, да се ради излета по мору и главни одбор из Загреба обрати на г. Баринча, јер ће одбор у Сарајеву бити преоптерећен.

Како се нико више не јавља за ријеч, захваљује се г. Др. Симић на посјети и закључује сједницу у 7 сати на вечер.

У Сарајеву, 8. априла 1927.

Предсједник: Др. Симић в. р. Перовођа: Буџоњић в. р.

Наведене секције одржале су више сједница. Припреме за конгрес биле су додуше у пуном јеку, и ако се није знало, хоће ли се конгрес одиста одржати. Политичка ситуација била је »изборна«, јесен је била пред вратима. Повела се дискусија, да ли се конгрес у опште има одржати ове године односно, да ли се има одржати прије или

иза избора за Народну Скупштину. Ова је дискусија интересантна и карактеристична, па ју желимо у кратко приказати.

Дне 22. јуна 1927. послало је удружење правника у Београду сталном одбору конгреса у Сарајеву на руке Др. Симића писмо, које је одлучно било за одржање конгреса. То по хисторијат конгреса такођер значајно писмо гласи:

»На заједничкој конференцији чланова сталног одбора конгреса правника из Београда, чланова управе удружења правника и чланова управе удружења судија претресано је питање, да ли конгрес правника треба одржати ове године или га одложити за идућу годину, према писму господина Др. Политеа од 18. о. мјесеца. Послије свестраног претресања сви присутни донели су једногласно закључак:

1. Да се конгрес правника има одржати септембра месец а ове године и

2. Да се предложи сталном одбору да конгрес буде 25, 26 и 27. септембра.

Факат, да су избори одређени за 11. септембра не може утјеци на одржање конгреса у толикој мјери, да би се конгрес због тога морао одложити за идућу годину. Јер прије свега не треба дозволити да политички моменти имају утјеција на конгрес стручњака, који са политиком немају везе, а потом стоји и то да се одмах два три дана по свршетку избора политичке страсти стишавају и после недјеље дана од избора мало ко и мисли више на њих.

Што велики број наших чланова одлази за предсједнике бирачких одбора такођер не може утјеци на конгрес неповољно, јер ће се исти одмах по обављеним изборима вратити, те ће имати времена да се спреме за конгрес. Накнадни пак избори су прилично ријетки, и није извјесно да ће ти предсједници бити баш правници а још мање да они морају бити и чланови конгреса. Шта више присутници ове конференције налазе да ће овај факат баш повољно утјеци на конгрес, јер ће многим члановима, који буду отишли за предсједнике бирачких одбора баш избори омогућити учествовање на конгресу, јер ће као предсједници моћи да заптеде по нешто и ту суму да употребе за одлазак на конгрес.

Такођер не може неповољно утјеци на конгрес ни то, што се у Босни очекују најжешће партијске борбе. Присутни налазе да ће конгрес благотворно доћи послје тих борби, јер конгрес ствара неутралан терен где се пријатељски искупљају сви правници без обзира на политичко обиљежје, и на тај начин конгрес неутрализира негативне посљедице минулих избора. Херцеговина је у опште сиротна покрајина.

Прошле године била је као и остали крајеви поплављена, ове године гладује, а ко зна шта може бити идуће године. Ако би се на то обазирали, питање је да ли бисмо икада могли одржати конгрес у Сарајеву. Наши чланови баш нарочито желе да виде Херцеговину како изгледа у тим временима.

Спљашњи наш положај такођер не може утицати на конгрес. Ми не желимо да одлагањем конгреса створимо уверење у иностранству, да нас плали наши међународни положај. Ми сеничега не бојимо.

Одлагањем конгреса створила би се депресија у редовима наших чланова. Многи би почели сумњати у солидност нашега покрета и има много вјероватноће, да би идеја конгреса знатно претрпила због наше колебљивости. Тешко да би наш свијет доцније прихватио тако одушевљено конгрес како га сада прихвата. Неколико стотина чланова који су нам се досад пријавили и платили и улоге и за споменицу, на сам глас о одлагању конгреса изразили би нам јавно своје негодовање. Одлагање има и ту незгодну страну што смо сада за септембар већ добили повластице за вожњу жељницом у $\frac{1}{4}$ цијене, а питање је да ли би идуће године то могли добити, пошто то зависи од личног схватања предсједника владе.

Примједба колега из Словеније, да Краљевска Влада слабо води рачуна о закључцима конгреса, у многоме је умјешна, али то не доводи до закључка, да се конгрес више не треба држати. Ми не можемо ни мислiti да Краљевску Владу тјерамо да мисли и ради онако како ми мислим. Краљевска Влада има својих идеја и циљева, конгрес правника својих. Ако се где сусретнемо, у толико боље.

Чланонви сталног одбора из Београда скрећу пажњу, да је на конгресу у Јубљани одлучено, да се конгрес одржи ове године и да је конгресном одбору стављено у дужност, да ту одлуку приведе у дјело. У том циљу чланови сталног одбора на двјема сједницама у Загребу одлучили су, да се конгрес ове године одржи у Сарајеву. Према томе сада налазите да нема разлога да се та одлука мијења. Ако пак Ви налазите да се мора изменити, молимо да се предсједништво изјасни о начину ријешења овог врло важног питања.

Приређивачки одбор из Сарајева предлаже да се конгрес одржи прије избора. Али по нашем мишљењу то је не-прихватљиво, јер се конгрес не може извести у јеку изборне борбе. И ако је конац септембра већ јесење доба, ипак по нашем мишљењу то ништа не смета одржавању конгреса у

то доба. А што се тиче питања смештаја, ми налазимо да Сарајево и у то доба може примити 1200 до 1500 учесника конгреса.

На основу свега изложенога, а да не бисмо понова држали сједницу цјелокупног сталног одбора конгреса правника, што изазива излишне трошкове и дангубе, предлагамо ово:

1. Да се конгрес у смислу поменутих ранијих одлука одржи 25., 26. и 27. септембра ове године.

2. Да се о овом, ако се усвоји горње, одмах, а најдаље до 28. јуна ове године извијесте чланови сталног конгресног одбора у Загребу, Јубљани, Сарајеву и Београду.

Што се пак тиче »Споменице« ми налазимо да цијена првог дијела исте — реферата и кореферата — не треба да пређе 20 дин. јер је незгодно тражити од учесника накнадно још новаца за исту.

По један примјерак овог писма послат је члановима сталног одбора у Загребу, Јубљани и Сарајеву.

Молим Ваје, поштовани господине колега, уз моје поздраве и овом приликом примите увјерење о моме особитом поштовању.

22. јуна 1927. год.

Београд.

Јовановић в. р.
Члан сталног одбора.

Одлучни телеграм, којим је приређивачком одбору јављен резултат засједања сталног одбора у Загребу тласи: »Драгану Матићу предсједнику Окружног Суда Сарајево.

Београд, 22/8. 1927.

Конгрес правника одржаће се на дан 23., 24. и 25. септембра у Сарајеву са одласком до Дубровника. Молим настојте најинтензивније на припремама. За све потребе обратите се на мене. Пошаљите одмах 1000 легитимација. Ово је закључак јучерашње сједнице сталног одбора у Загребу. Писмом опширније Стојан Јовановић судија, в. р.«

Становиште загребачких колега разабиремо из септембарског броја »Мјесечника«: конгрес правника ипак ће одржати ове године своју главну скupштину и то дана 23.—25. рујна у Сарајеву, унапош противнога закључка, објављеног у посљедњем броју. Разлоги који су понукали стални одбор, да ревидира свој закључак у посљедњи час, јесу успјеси настојања, да се отклоне дотадање запреке одржавању конгреса,

а одлучан моменат у читавој ствари је био велики одзив правника из Србије. Њих око 500 замолили су стални одбор нека свакако настоји, да се конгресна скупштина усвркос свих тешкоћа ипак ове године одржи.

Рок за пријаве учесника код поједињог удружења продуљен је до 12. рујна, али тиме, да је то апсолутно задњи рок и да се ниједна закашњела пријава неће уважити, јер је и то скрајни рок, који једва омогућује појединим удружењима, да среде материјал, поименице сарајевском приређивачком одбору, да удеси све припреме, напосле око настанбе».

Приређивачки одбор је једнодушно прихватио ове одлуке. Ваља истакнути, да Сарајлије нису никад ни престали гојити наду, да ће се ипак наћи један начин, да се одржање конгреса одржи у Сарајеву, чиме би се испунила искрена жеља свих сарајевских правника.

Приређивачки одбор конгреса правника у Сарајеву наставио је енергично своје припреме, које су оваким сметњама до сада биле јако отешчане. Дне 30. августа 1927. разаслоао је свим учесницима циркулар, у ком је свима дао нужне упуте и распоредио рад у детаље, те обавијестио учеснике о повластици уз $\frac{1}{4}$ цијене за пут у Сарајево и за излете приликом конгреса према распису г. Министра Саобраћаја од 24. марта 1927. МСРБ. 7535. као и о ријешењу Министарства Правде од 25./8. 1927. број 53.502, којим је одобрено свима учесницима конгреса одсуство од 20. септембра до 5. октобра 1927. у колико интерес службе то дозвољава.

Тако се у неуморном раду сарајевских правника све више приближио дан конгреса.

II.

Tok Kongresa.

DOLAZAK.

Među prvim učesnicima kongresa stigao je u Sarajevo već 22. septembra 1927. u 14 sati Ministar Pravde gosp. Dr. Dušan Subotić sa velikim brojem gostiju, dočekanih od priredivačkog odbora na čelu sa predsjednikom Dr. Milivojem Simićem i velikog broja sarajevskih pravnika.

Na sarajevskoj stanici dežurali su permanentno članovi priredivačkog odbora razdjelivši kuverte, u kojima su se nalazile iskaznice, naznaka za stan i izlet, karta za pozorište i rout. Sarajevski pravnici upućivali su radosna srca svoje kolege izvan Sarajeva u svakom pogledu, te su im u svemu išli na ruku, tako da se stvorila iskrena i prijateljska veza između sviju.

Za sam tok kongresa bio je predviđen slijedeći program:
I. d a n k o n g r e s a petak, 23. septembra 1927. u 9½ sati:
Svečano otvorenje Kongresa u Narodnom Pozorištu.

- a) Pozdrav predsjednika kongresa.
- b) Pozdrav predsjednika priredivačkog odbora.
- c) Ministar pravde otvara treći kongres pravnika.
- d) Pozdrav velikog župana sarajevske oblasti.
- e) Pozdrav komesara općine grada Sarajeva.

U 10½ sati:

Rad u sekcijama.

Čitanje referata:

- a) Zaštita ulagača i odgovornost organa dioničkih društava. (Vrhovni sud — dvorana broj 27.).

Referenti: Gg. Velimir Bajkić, profesor univerziteta — Beograd i Dr. Milan Škerlј, profesor pravnog fakulteta — Ljubljana.

Koreferenti: Gg. Dr. Milorad Nedeljković, profesor Univerziteta i generalni direktor poštanske štedionice — Beograd, Dr. Valdemar Lunaček, tajnik trg. obrtničke komore — Zagreb i Dr. Miroslav Vranić, advokat — Zagreb.

b) Izvršenje civilnih presuda državnih sudova i presuda izabranih sudova. (Vrhovni sud — dvorana broj 34).

Referent: g. Dr. Živojin Perić, profesor pravnog fakulteta — Beograd.

Koreferenti: Gg. Dr. Viljem Krejči, advokat — Ljubljana i Dr. Miroslav Matica, tajnik Obraničkog suda Burze — Zagreb.

c) Osnovna načela našeg pomorskog prava. (Vrhovni sud dvorana broj 47).

Referent: g. Dr. Ante Verona, podpredsjednik Stola Sedmorice, odjeljenja B. u m. i docent Univerziteta — Zagreb.

Koreferenti: Gg. Dr. Julije Mogan, advokat i docent pravnog fakulteta — Zagreb, Dr. Ludovik Bem, direktor Trgovačke Akademije — Ljubljana i Dr. Slavko Stojković, sekretar ministarstva inostranih djela — Beograd.

d) Kolektivni ugovori između poslodavaca i radnika (Okružni sud — dvorana br. 64).

Referent: g. Dr. Dragutin Janković, advokat i honorarni profesor pravnog fakulteta — Beograd.

Koreferenti: Gg. Dr. Josip Bohinc, direktor Okružnog Ureda za osiguranje radnika — Ljubljana i Dr. Živko Topalović — advokat i sekretar sekcije Društva Naroda — Beograd — Ženeva.

e) Pravni položaj žena u bračnom, imovinskom i nasljednom pravu. (Okružni sud — dvorana broj 9).

Referent: g. Mihajlo Jovanović, predsjednik Kasacionog Suda u m. — Beograd.

Koreferenti: Gg. Dr. Stanko Lapajne, profesor pravnog fakulteta — Ljubljana, Dr. Ivo Milić, profesor pravnog fakulteta u Subotici i Hafiz A. Bušatić, vrhovni šerijatski sudac Sarajevo.

U 17 sati:

Rad u sekcijama.

U 20 sati:

Svečani raut Općine Grada na Ildži.

Odijelo večernje.

II. dan kongresa subota, 24. septembra 1927. u 9 sati:

a) Rad u sekcijama.

b) Razgledanje znamenitosti grada (u tri grupe):

1. Sastanak pred Pravosudnom palačom u 9 sati.
2. Sastanak kod Duhanske tvornice u 9½ sati.
3. Sastanak pred Katoličkom Katedralom u 10 sati.

U 16 sati:

a) Čitanje i primanje rezolucija.

b) Izbor nove uprave kongresa.

c) Predlozi i pitanja (i to pismeno podneti sekretaru kongresa — Okružni sud, soba broj 7. — najdalje do II. dana kongresa u podne).

d) Zaključenje kongresa.

U 20½ sati:

a) Svečana predstava u Narodnom Pozorištu u počast gostiju. (Šefka Hasanova od Veselinovića Tmuše, komad iz bosanskog narodnog života).

b) Drugarsko veče u svim prostorijama Oficirskog Doma. Odijelo večernje.

III. dan kongresa nedelja, 25. septembra 1927.

Izleti prema izboru:

a) Vareš. (Pregledanje rudnika, ljevaonica i talionica. — Objed).

Polazak sa glavne željezničke stanice u 7½ i dolazak u Vareš u 10½.

Povratak iz Vareša u 16.25 i dolazak u Sarajevo u 20 sati.

b) Zenica. (Pregledanje drž. ugljenokopa, željezare i centralne kaznionice. — Objed).

Polazak sa glavne željezničke stanice u 17, i dolazak u Sarajevo u 20.

c) Trebević (visok 1629 metara). Do na vrh vodi automobilска cesta, sa koje se pruža veličanstven pogled na Sarajevo i okolicu. Sa vrha se vide sve naše planine: Jahorina, Bjelašnica, Treskavica, Hranisava, Romanija, Vlašić, Durmitor i Maglić. U planinskoj kući Društva Planinara zakuska.

Polazak od Duhanske tvornice u 14 sati.

Vožnja autom tri četvrt sata.

g) Ildža 1. Sumporno lječilište. 2. Vrelo Bosne. Državno odgajalište riba, na daleko poznate pastrme. Od Ildže je udaljeno tri km. dugim šetalištem. Na Ildži zakuska.

Polazak od Duhanske tvornice u 15.37.

IV. dan kongresa ponedeljak, 26. septembra 1927.

Izlet na more.

Dubrovnik—Kotor—Zelenika i eventualno Split. Na putu razgledanje Mostara, glavnog grada Hercegovine.

Polazak sa glavne željezničke stanice u 8 sati.

Jadranska plovidba odobrila je učesnicima kongresa, koji su se legitimirali članskom kartom, pogodnost plaćanja II-og razreda za prvi, i trećeg za drugi, za vožnju na moru, uključivši kod toga i izlet iz Dubrovnika do Kotora i natrag. Pogodnost vrijedi počevši od 20. IX. do 10. X.

Dubrovačka plovidba odobrila je na jednaki način pogodnost, da su učesnici za I. razred plaćali voznu kartu trećega razreda.

Oni, koji nisu htjeli do mora, a nisu htjeli da se vrate istim putem, mogli su se vratiti preko Travnika, Jajca, Banja-Luke, Bihaća i Plitvičkih jezera.

OTVORENJE KONGRESA

U petak 23. septembra 1927. otvoreno je na svečani način oko 10 sati zasjedanje III. kongresa pravnika u velikoj dvorani Narodnog Pozorišta u Sarajevu, gdje se sakupilo preko 1000 učesnika. Kongres je otvorio drugi podpredsjednik stalnog odbora g. Rusomir Janković iz Beograda u prisutnosti zastupnika Nj. V. Kralja, pomoćnika komandanta armije generala g. Stojšića, predstavnika Kr. Vlade ministra pravde Dr. Dušana Subotića i zastupnika ministra vojske i mornarice generala g. Jovana Jovanovića, predstavnika ministra saobraćaja g. Protića, predsjednika Vrhovnog suda za Bosnu i Hercegovinu g. Dr. M. Simića, koji je ujedno bio i predsjednik priredivačkog odbora za sarajevski kongres, velikog župana sarajevske oblasti g. Milana Nikolića, komesara sarajevske gradske općine Ibrahima Hadžiomerovića te predsjednika Advokatske Komore za Bosnu i Hercegovinu Dr. Srećka Perišića i svih ostalih predstavnika različitih društava i korporacija, te velikog broja odličnika, pravnika, teoretičara i praktičara.

U pozdravnom govoru g. Rusomir Janković istakao je sljedeće:

Draga braćo i kolege!

Naš cenjeni i mnogopoštovani predsednik kongresnog odbora g. Dr. Ladislav Polić, profesor Zagrebačkog Univerziteta sprečen je bolešću koja ga zadržava u postelji već dva mjeseca, da dođe, da za vreme trajanja kongresa izvrši dužnosti prema našim statutima. Duboko žaleći ovaj slučaj i odsustvo dragog nam g. Dr. Polića pozvan sam dužnošću kao II. potpredsednik kongresnog odbora da ja izvršim sve one dužnosti koje njegov visoki položaj zahteva. Tako isto izveštavam vas da je naš I. potpredsednik kongresnog odbora poštovani g. Dr. I. Babnik, predsednik suda u Ljubljani također teško obolio, zbog čega je i on izostao. I ako su danas odsutni, uveren sam, da

su u mislima s nama. Obojica su izabrati vašim visokim povremenjem i nadam se da će ovoga momenta pogoditi vaše osećanje i mišlenje: Predlažem da ih se setimo i da im bol, što nisu sa nama, ublažimo na taj način, što ćemo ih sa ovog kongresa telegrafski toplo pozdraviti i poželiti im što skorije potpuno ozdravljenje. (Prima se sa odobravanjem).

Nužno je, da vam pre daljega rada saopštим radi znanja i jednu promenu u upravi kongresnog odbora. Izabrani član uprave iz Skoplja g. A. Andrejević kada je saznao da se kongres neće održati u Skoplju već ovde u Sarajevu, podneo je sa zadovoljstvom ostavku da bi stvorio mogućnost odboru, da se popuni sa jednim članom iz Sarajeva. Odbor je tako i postupio i sam se popunio u duhu naših statuta, pošto takav slučaj nije predviđen, izabравši na mesto g. Andrejevića za člana odbora predsednika Vrhovnog Suda u Sarajevu g. Dr. Milivoja Simića.

Poštovana gospoda izaslanici, gosti i dragi kolege!

Plemenita ideja, da se celokupno pravništvo organizira, urodila je plodom i postala stvarnost. Osnivanjem kongresa sviju pravnika iz naše zemlje, stvoren je jedan zajednički teren, na kome možemo svi saradivati, a na istaknutim zadacima našeg kongresa, da se među članovima razvija ljubav, upoznavanje kao i kolegijalna solidarnost s jedne strane, a da se udruženim snagama radi na pripremi i izjednačenju našeg zakonodavstva s druge strane. Kongres sa ovim elementima, moralnim i intelektualnim, postaje važan faktor za naše pravno razviće, konsolidaciju pravnih odnosa i za usavršavanje u pravnom životu.

Otpočeti rađ u Zagrebu, Beogradu i Ljubljani danas se ima nastaviti u ovom, svima nam dragom mestu, u Sarajevu, poprištu kroz vekove mnogih tuđinskih interesa, u mestu naše zajedničke slave i pesme, mestu velikih napora i težnja za slobodom i najzad u mestu pozitivnog stvaranja.

Posle stvorenog jedinstva mi još stojimo pred nerešenim pitanjima iz našega zakonodavstva. Interesi naše celine zahtevaju reforme koje se imaju izvoditi prema savremenim potrebama kulture i civilizacije. Mi pored ostalog i sredstvom jednog zakonodavstva moramo da stvorimo jedan duh i jednu pravnu svest u svima krajevima naše zemlje, da svi približno osećamo šta je pravo, a šta nepravo, i da svi znamo šta je po zakonima dopušteno a šta nedopušteno.

Veliki ratni uspesi izazivaju velike reforme u zakonodavstvu. Zakonici Napoleona Bonaparte i našeg slavnog Cara Dušana, veliki su spomenici uma, duha i kulture i proslavili su svoje tvorce više nego njihova pobeda.

Naša velika pravna tekovina, naš Ustav, treba da dade merodavnim faktorima potrebnu inicijativu za intenzivan rad na polju stvaranja novog zakonodavstva.

Zajednička saradnja pravnicičkoga stručnoga reda sa faktorima državne vlasti stvoriće čvrstu polugu, koja će biti osnova za naše svestrano materijalno i umno razvijanje, a našu državu podići će na visoki stepen pravno uređene celine, da uvek može sa ponosom da stane u red najbolje uredenih država.

Naše celokupno pravništvo prinosi svoj skromni obol i na ovogodišnjem kongresu za slavu i veličinu našeg Kralja i naše Države i našeg ujedinjenog naroda Srba, Hrvata i Slovenaca.

Ne mogu da propustim, da naročito ne pozdravim u ime kongresnog odbora i svoje lično, sve učesnike kongresa i poštovane dame i gospodu, iz svih gradova mile nam otadžbine, koji su svojim sjajnim odzivom i učešćem ovako epohalno podvukli važnost ovog kongresa.

Kongres pravnika, koji na svojoj zastavi nosi ispisani cilj: razvijanje drugarske ljubavi i solidarnosti i težnju za savršenijim pravnim životom, i danas je ponova zablistao i pokazao, da je put kojim idemo dobar i siguran.

A sretna vladavina našeg proslavljenog vladara, Njegovog Veličanstva Kralja Aleksandra I. Karađorđevića omogućava nam ovako koristan rad. Neka živi Njegovo Veličanstvo i njegov Kraljevski Dom!

Neka živi ujedinjeni narod Srba, Hrvata i Slovenaca!

Neka živi naša slavna i viteška vojska, potpora mira i reda!

Neka živi naše pravništvo! (Buran aplaus).

Иза тога послат је Џ. Величанству Краљу Александру брзојав слиједећег садржаја: »Правници свих струка, ступови правног поретка у Краљевини Срба, Хrvата и Slovenaca са скупа на свом III. kongresu u Sarajevu pozdravљају Ваше Величанство и стављају Вам на расположење све своје сile и резултате своје дјелатности за интезиван рад на изједначењу нашег законодавства и за величину драге нам отаџбине.«

Узео је ријеч министар правде г. Dr. Dušan Sretenović. Poštovana господо из управе kongresa!

Poštovana господо изaslaniци! Poštovani skupe!

Predsednik udruženja izrazio mi je жељu i svoju i kongresa, kako mi je rekao, да би и ја требао неколико ријечи да кажем Вама, уважени скупе. И као представник владе, која ме је амо делегирала и као министар правде и

као правник, ја налазим заиста и за потребно да Вам кажем неколико речи:

Мени јестало прво, да Вас уважени скупе, поздравим са добродошлицом и да Вам пожелим како у име Краљевске Владе тако и у своје име успешан и плодоносан рад.

Ја сам годинама на положајима, на којима сам био, увијек учествовао у раду правничkoga reda интересујући се уједно за потребе правника и нашу правну науку те њен напредак. Десило се да у овај час, кад се правничki kongres треба да одржи, будем министар правде. И ја сам учинио максимум напора, да омогућим одржање овог kongresa и у толико ми је милије, што видим овако добро посвећен скup правника. Bio sam izdalan u давању одсуства правницима државним чиновницима за посет овог лепог kongresa, дубоко уверен, да ће наше правништво, које зна што је дужност, накнадити време, које је било изгубљено на дуготичним феријама, на изборној борби и на путу око kongresa.

У нашој администрацији потребно је, да чиновништво буде на својој дужности и нема се могућности, да се време губи. Овај ми велебни скup доказује, да није дошао амо ради проводње, већ да је пројект и обузет великим идеалима.

Meђu velike kulturne organizacije spada и овај наш kongres, на коме се скupilo правништво свих струка. Вама је свакако још из римске хисторије позната она: *Justitia fundamentum regnum*, т. j. да је правда темељ државе. Из рата који је нанио великих жртава нашем народу, извештих великих жртава, наша се држава нашла пред новим политичким стањем. Уједињена, овако како је створена, она је осетила потребу за новом организацијом државних власти. Први темељ на том пољу ударен је са Vidovdanskim Ustavom, чије одредбе све још нису проведене. И ми се налазимо у тешком положају да после 8 година уједињења наша држава није уређена у смислу тога устава, како треба. Природно је, да то није било могуће остварити у тако кратком времену ни после труда свих влада. Влада треба да подузме све да се уставне одредбе остваре и да се држава уреди онако, како то према својој снази заслужује и како би могла успети да заузме онај положај, који јој припада међу kulturnim државама. На том пољу поред других организација, које су са своје стране предузеле све, да се наша држава уреди, паравно није правништво могло одмах првих година заузети оно мјесто, које је требало, јер се морало напре обратити велика пажња војној сили. У свим гранама опажа се утакмица, која доноси само користи. Свакоミニ-

старство улаже максимум напора да се постигне што све треба држави. У тој борби, у том настојању долази и министарство правде са свим својим институцијама. На овом конгресу, како сам обавештен, поглавито су заступљени судски и управни чиновници, онда тек чиновници других грана државне управе. И у другим министарствима има сада правника, јер се осетила и у другим гранама државне управе, у свим другим ресорима, велика потреба стручних правних референата. Правници су потребни како у министарству социјалне политике, тако у министарству пољопривреде, војске, нар. здравља и др.

На нашој правној струци је да оствари покрет, да се изврши велики задатак уједињења и изједначења нашег законодавства, јер наше законодавство, како је познато, није јединствено, него је представљено у шест разних партикуларних законодавстава са седмим законодавством уједињене нам Краљевине. То чини велике потешкоће, потребује се велик број чиновништва, компликује се администрација, а отежава примена закона. Стога је потребно да што пре изједначимо наше законодавство. Много је учињено, а још више тога има тек да се учини. Потребно је још много напора. Потребни су напори не само министарства правде, не само напори разних правничких организација, потребна је сарадња свију нас правника и најмањег и највећег. И најмањи правник може да даде какав добар предлог. Потребно је поједностављење државне администрације, потребно је њено реорганизовање. Да до те реорганизације дође, једини је пут за то, организована сарадња свију нас. Схватајући тако конгрес правника, налазио сам за потребно, да и омогућим састанак тога конгреса. На мој предлог и Краљевска је влада са своје стране учинила све, да се конгрес омогући.

Надам се да ћемо ми на овом састанку упознавши се дати више маха за велику идеју, за остварење нашег задатка, којег су поставила сва наша правничка удружења. Руковођен том идејом, ја сам и дошао на овај конгрес. Краљевска се влада сагласила, да ме амо делегира. Уверен сам да ћу одавде понети утиске дobre и велике да ћете радећи на овом послу, омогућити и допринети, много да кренемо и даље и устрајније на путу изједначења нашег законодавства, упропоћења државне администрације и смањивања наших терета, јер су терети такови, да наш народ може само тешко да их сноси, односно, и не може да их подноси. Како смо ми правници ти, који се руководе вјечном идејом правичности, на нама је дужност, да порадимо да дође до упрошћења државне администрације, до јефтине државне адми-

страције и да дође до једног и изједначеног законодавства, што ће дати полета новом начину организације, а тиме ћемо Европи моћи показати, да смо у првој деценији нашег изједничког државног живота успели да изједначимо наше законодавство; моћи ћемо показати и цијелом нашем народу, да у нас није безразложно полагао своје наде и да смо представници једног културног сталежа наше државе и да као такови имамо право тражити од државе оно, што држава дугује нашем сталежу.

Ова година је суšна и буџет расхода је тако велик, да се Министар Финансија збиља налази у великој и тешкој ситуацији да изравна буџет расхода са буџетом прихода, па у неким великим надама на побољшање чиновничког положаја мучно је да ће се ове године моћи што да оствари. Али предузете су мере, да се чиновнички закон и уредба уреде, како би се створила једна солидна основица за чиновнички сталеж у опће. То ћемо у овој години постићи. Онда ће се вероватно идуће године учинити могућним регулисање и једног материјалног стања чиновништва, које се мора редуцирати и довести на број чиновника, који мора одговарати стварним потребама наше државе. Проучавање тих питања припада баш нама правницима и дужност је свију нас, да својим знањем и објективном оцјеном политичке и економске ситуације наше земље, и потребе колико и каковог чиновништва треба наша држава, дадемо конкретне предлоге Краљевској влади о том, где и колико треба чиновништва, осигураног, бољег и способнијег. На тај ће начин омогућити и упрошћење администрације.

Мислим да је ово неколико ријечи било довољно, да Вас упутим у оно што жели и Краљевска влада. При концу ја Вам још једаред желим срећан и успешан рад». (Пеклици «живио»).

Ispred priredivačkog odbora govorio je g. Dr. M. Simić predsjednik Vrhovnog suda u Sarajevu izrekavši gostima srdačnu dobrodošlicu. Iza pozdravnih govora velikog župana g. Milana Nikolića ispred državnih ustanova u Sarajevu te gradskog komesara Ibrahima Hadžiomerovića ispred građanstva Sarajeva, uzeo je riječ predsjedatelj kongresa g. Rusomir Janković, koji je pročitao pismo predsjednika stalnoga odbora, sada pok. Dr. Ladislava Polića koje glasi:

»Uglednom stalnom odboru pravnika kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca.

Gospodo kolege!

S ponosom i sa oduševljenjem primio sam se visoke časti da budem predsjednik stalnoga odbora i prema tome trećega kongresa, koji će se evo održati u Sarajevu.

Međutim, nenadana bolest ne dopušta mi nikako da prisustvujem ovome kongresu, a kamo li da vršim povjerene mi visoke funkcije. Ne mogu reći koliko mi je to žao, pogotovo kad se sjetim, da sam od najprvih početaka sarađivao pri osnivanju, konsolidovanju i razvijanju pravničkih kongresa, koji su postali vrlo ugledna institucija našeg javnog života. Ne preostaje mi drugo nego da Kongresu zaželim najbolji uspjeh, koji s punim pravom i očekujem i prema važnosti predloženih teza, prema stručnoj spremi i širini pogleda gg. referenata i koreferenata, prema divnom maru i agilnosti priredivača, prema općoj važnosti i ljepoti mjesta kongresa, a napokon prema toplim drugarskim osjećajima i jednodušnom oduševljenju svih članova kongresa za visoke ciljeve našega udruženja.

Molim da se ovo moje pismo saopći kongresu.

Molim gg. članove stalnog odbora da izvole primiti najsrdačnije pozdrave kao i uvjerenje o mome osobitom poštovanju.

U Zagrebu, dne 19. septembra 1927.

Dr. Ladislav Polić v. r.«

Zatim je pročitan telegram sada također pok. I. podpredsjednika kongresa Dr. Babnika koji glasi:

»Na svojo veliko žalost se zavoljio bolezni ne morem osebno udeležiti kongresa prisrčno pozdravljam došle gospode tovareši iskreno želeč vašim posvetovanjem obilo uspeha in ugodnega vpliva na naše stručno delovanje.«

Babnik v. r.

Na to su pročitani mnogobrojni pozdravni brzozavi, među ostalima: od predsjednika ministarskog savjeta g. Velje Vukicevića, gospode ministara Dragomira S. Obradovića i Dr. Grge Andelinovića, predsjednika udruženja pravnika u Beogradu g. Dr. D. Aranđelovića, beogradskog udruženja sudija, beogradskog Kasacionog suda, predsjedništva Apelacije i Državnog odvjetništva u Splitu, predsjednika bilježničke Komore u Splitu te mnogih drugih.

Iza toga izabrani su po predlogu predsjedatelja predsjednici i tajnici pojedinih sekacija kongresa i to:

Za predsjednika I. sekcije izabran je red. sveuč. profesor g. Dr. Josip Šilović (Zagreb); za tajnika g. M. Stojanović, sudija (Sarajevo), za predsjednika II. sekcije g. Dr. Danilo Majaron, predsjednik Društva Pravnik i Odvjetničke Komore u Ljubljani, za tajnika g. Dr. Rudolf Sajevic, savjetnik deželnog suda u Ljubljani, za predsjednika III. sekcije g. Dr. M. Simić, predsjednik Vrhovnog suda u Sarajevu, za tajnika g. Dr. Srećko Perišić, predsjednik advokatske Komore za Bosnu i Hercegovinu, za predsjednika IV. sekcije g. Dr. Ante Verona, podpredsjednik Stola Sedmorice u m. (Zagreb), za tajnika g. Šime Juričić, sudija (Sarajevo), za predsjednika V. sekcije g. univ. docent Dr. Mihajlo Zobkov, predsjednik senata Vrhovnog suda u Sarajevu, za tajnika g. Dr. Avram Raruh, sudija (Sarajevo).

TOK KONGRESA.

Predsjedatelj pozvao je sekcije da se konstituišu i da započnu radom te je zaključeno zasjedanje plenuma.

III. sekcija, koja je raspravljala o »Osnovnom načelu našeg pomorskog prava« započela je odmah u svečanoj sali Narodnog Pozorišta svoj rad, pa su glavni referent g. Dr. A. Verona i gg. koreferenti ove sekcije iznijeli glavne misli svojih predavanja. Na taj način zadobilo je zasjedanje ove sekcije načito svečano obilježje i manifestacioni karakter.

Po tom su se svi učesnici zajednički slikali i razgledali grad, a poslije podne nastavljen je rad u sekcijama.

Na večer prvog dana priredila je sarajevska gradska općina rout na Ilijdi, gdje su pale lijepo zdravice. Ilijda nije mogla da primi toliko mnoštvo gostiju.

U subotu dne 24. septembra 1927. kao na drugi dan kongresa, razgledali su prije podne gosti grad i sve znamenitosti, a istodobno radile su sekcije. Po podne u četiri sata sastao se plenum na zaključno zasjedanje u Narodnom Pozorištu. Skupština je otvorio predsjedatelj g. Rusomir Jančović na što su pročelnici sekcija ukratko izvijestili plenum o radu sekcija i čitali rezolucije (koje donosimo na drugom mjestu).

Sve rezolucije primljene su jednoglasno. Ove godine nije se plenum poslužio svojim pravom da odbaci pojedine rezolucije ili neke njihove tačke, već je sve rezolucije u cjelini prihvatio.

Na to je pročitao predsjedatelj predlog g. Dr. Josipa Vesela (Sarajevo), upućen stalnom odboru, koji ide za tim, da se ispita mogućnost saziva kongresa slavenskih pravnika svih

plemena. Tim bi se imala naročito manifestovati zajednička pravna svijest Slavena. Predsjedatelj je uputio ovaj predlog stalnom odboru na proučavanje.

Na to bi aklamacijom jednoglasno izabrana nova uprava. U stalni odbor ušli su: predsjednik prof. Dr. Dragoljub A r a n d e l o v ić (Beograd).

I. Podpredsjednik prof. Dr. Ladislav Polić (Zagreb).

II. Podpredsjednik prof. Dr. Metod Dolenc (Ljubljana).

Odbornici: Aleksandar Andrijević, sudija Apelacionog Suda u Skoplju, Dr. Dragutin Janković, advokat i univ. honorarni profesor (Beograd), Miodrag Filipović (Beograd), Dr. Ante Vronja, podpredsjednik Stola Sedmorce u m. (Zagreb), Dr. Ivo Politeo, advokat (Zagreb), Petar Kesic (Ljubljana), Dr. Rudolf Savovic, sudija (Ljubljana) i Dr. Janko Žirkovnik, advokat (Ljubljana).

Bosansko-hercegovački pravnici žale, što se u novoj upravi ne nalazi ni jedan član sa ovog pravnog područja.

Nakon što je određena za iduću godinu jednak članarina, koja je bila i do sada, zaključio je predsjedatelj zasjedanje kongresa kratkim govorom, u kojem je izrekao zahvalu kongresa Vladu na moralnoj i materijalnoj potpori (pogodovna vožnja, dopusti državnim činovnicima i t. d.), vojsci na simpatičnom susretaju i pomoći kod smještanja učesnika u Sarajevu, gradu Sarajevu na oduševljenom gostoprimstvu. Spomenuo je na koncu zahvalnost i trud, što ga je tajnik kongresa g. Dr. Politeo uložio bio u uređivanje »Spomenice«. — Prije razlaza se toplim riječima zahvalio profesor g. Dr. Šilović odstupajućem odboru kongresa za njegov velik i nesebičan rad oko pripremanja kongresa.

U subotu na večer u pozorištu davana je za učesnike kongresa svečana predstava iz bosanskog života »Šefka Hasanova« od Veselinovića-Tmuše. Iza toga priređeno je članovima kongresa u otmenim prostorijama oficirskog doma drugarsko veče, koje je u dobrom raspoloženju provedeno. Osim toga su mnogi članovi kongresa, koji nisu bili zabavljeni radom u sekcijama, u subotu prije podne u skupinama pod vodstvom sarajevskih drugova razgledali grad. Nedelju su upotrebili za izlete u okolici Sarajeva, Ilidže i Vrelo-Bosne, Vrh Trebevića, Vareš (željezara), Zenica (rudokop i kazniona). Tim su posjetnici završili boravak u Sarajevu.

Ugledni zagrebački »Mjesečnik« u svom oktobarskom broju godišta 1927. veli prikazujući sarajevski kongres pravnika među ostalim: »Pripremni odbor je uložio mnogo truda i pokazao se potpuno doraslim svojoj zadaći, jer je veliki broj

učesnika bio smješten na puno zadovoljstvo, te sarajevskim drugovima valja za to ovdje izreći priznanje i hvalu.«

*

Predsjednik priređivačkog odbora g. Dr. M. Simić primio je slijedeći brzovoj:

Dr. Milivoje Simić, predsjednik vrhovnog suda u Sarajevu.

Dubrovnik, 27. septembra 1927.

U ime svih pravnika učesnika na skupštini III. kongresa u Sarajevu molimo, da primite našu najsrdačniju zahvalnost sa svima članovima priređivačkog odbora, predstavnicima vlasti i građanima za srdačan bratski i drugarski prijem u Sarajevu, iz koga nosimo najljepše uspomene. Podpredsjednik kongresa pravnika Janković, sekretar Jovanović.

Sarajevski pravnici ugodno su dirnuti ovim toplim riječima te imaju jedinu želju, da kolegama ostanu dani sarajevskog kongresa u lijepoj uspomeni, da naš narod iz rada ovog kongresa crpi velike koristi i da pravna znanost bude obogaćena novim alemkamenom.

Mnogi su učesnici ostavili Sarajevo u raznim smjerovima u subotu i nedelju. Veliki pak dio, oko 650 osoba, otišao je u ponedeljak u jutro vozovima do Mostara, a nakon razgledanja ovoga grada dalje do Dubrovnika, gdje su opet bili srdačno dočekani i dobro smješteni, što valja zahvaliti odboru dubrovačkih kolega na čelu sa Dr. Barićem, predsjednikom upravnog suda. Znamenitosti Dubrovnika i krasni izleti u Boku Kotorsku, Cavtat, Kupari, Trsteno, te na Lopud i Lokrum ugodno su ispunili učesnicima kratak boravak na moru. Na to su se učesnici vratili raznim pravcima kući. Najveći dio vratio se preko Splita, gdje su ih tamošnji kolege upravo uzorno dočekali. Pri smještaju kao i pri razgledanju grada i okolice iskazaše se splitske kolege nuda sve velikom susretljivošću, tako, da je ovaj zabavni izletni dio kongresa dostoјno završen sa Splitom.

*

Nije moguće da se svakom pojedincu i svakoj ustanovi posebno izreče hvala kako na trudu tako na materijalnim žrtvama koji su učinjeni da III. kongres što bolje uspije. Stoga neka je ovim izrečena topla hvala svima, koji su na ma koji način pridonio uspjehu ovog kongresa. Uvjereni smo, da im je uspjeh kongresa najbolje zadovoljstvo.

Кореферат проф. Дра Милорада Недељковића:

Усвајајући у начелу гледиште референта Г. Проф. Д-ра Велимира И. Бајкића о допуштености државне интервенције у правцу нормирања пословног делокруга депозитних банака (пошто је то већ до сада учињено са пословним делокругом емисионах-новчаничних, затим хипотекарних банака и најзад са штедионицама јавно-правних тела), додајем на рочито са своје стране, да се слажем са г. Д-ром Бајкићем у овим тачкама:

1. Да у закону треба одредити појам »банке« (мислим на депозитне банке т. ј. банке којима ће се једино моћи дозволити примање улога на штедиљу) и њиховог пословног делокруга. Име »банка« имало би се законом монополисати за депозитне банке; или би се оваквим, закону саображеним депозитним банкама једино (искључиво) дозвољавао какав експлативни атрибут (на пр. Депозитна Банка, или Уложна Банка, или што слично). Пословни делокруг њихов имао би бити ограничен стриктно на тако зване регуларне банкарске послове искључујући ангажовање у трговачка, индустриска, грађевинарска, шумарска, рударска, парцелациона, саобраћајна и т. д. подuzeћа било непосредно за свој рачун, било преко конзорцијалних ангажмана, рачуна а мета, куповањем знатнијег броја акција дотичних предuzeћа и т. д., као у опште и сваки спекулативни посао за сопствени рачун са робом, валутама, хартијама од вредности и т. д., и т. д., било на берзи, било ван ње. Установама које се оваквим пословима баве, требало би забранити примање улога на штедиљу, и дозволити им само прпљење кредита по текућим рачунима.

2. Да у случају пада под стечај или принудног поравњавања код депозитних банака треба давати приоритет улагачима на штедиљу испред осталих поверилаца. Но тако привилегисани улози на штедиљу требало би да буду максими-

раног износа, јер је сврха овој мери да ободри ситну цучку штедњу и да заштити од губитака мање улагаче, који су у немогућности да се информишу о банкама којима поверавају улоге. Ових разлога нема код крупних капиталиста.

Од своје стране додајем, да би у закону требало до-нети одредбе:

а) О одржању сразмере између сопствених средстава (акциског капитала и резервних фондова) и улога на штедњу, кредита по текућим рачунима, реесконта и меничних пријема у опште. Ако би туђа средства прешла ову законом дозвољену сразмеру, депозитне банке биле би дужне аутоматски да повећавају било акциски капитал, било резервне фондове. Овим начином смањује се фактични ризик улагача и поверилаца, и то је једна од најцелисходнијих и најефика-снијих мера, које се у опште могу предложити ради заштите улагача:

б) О држању извесне суме готовог новца у касама про-центуално у сразмери са улозима на штедњу. Ова би мера била слична законским одредбама, да уновчаничне банке морају држати извесну суму металног покрића, сразмерно суми емитованих новчаница. Довољна количина касених готовина, а евентуално и други прописи о ликвидности де-позитних банака, могу имати врло повољно психолошко деј-ство на масе улагача и спречавати паничне навале ради по-дизања улога, а у случају наступања оваквих паника могу их пресећи прво кулатним враћањем улога, а, у најгорем случају, дати банциово времена да прибавља средства ради исплате улагача.

ц) О казненим мерама које би се имале применити на директоре, чланове Управног и Надзорног Одбора, који би не само злонамерно, него и крајњим нехатом или апсолутним незнњем упропастили банку и оштетили њене улагаче и по-вериоце. Ове би казнене мере повлачиле најпре материјалну одговорност приватним имањем дотичних функционера бан-чиних, а затим и њихову кривичну одговорност. Ове би мере биле потпуно оправдане аналогијом са прописима из области заштите народног здравља (дозвола за рад и одговорност ле-карка, апотекара, бабица и т. д.) Проигравање туђег пове-рења и упропашћивање огромних сума националне уштеђе-вина постало је тако крупан социјални проблем, да се ове мере за заштиту народне имовине и народног благостања могу мирне душе препоручити.

На против, не слајем се са Г. Д-ром Бајкићем да би каматну стопу на улоге на штедњу требало максимирати за-

коном, подједнако за целу земљу. Каматна стопа зависи од прилика, времена и места. Она је подложна непрекидним и живим променама, и стоји у најтешњој вези са пулсом при-вредног живота. Укочити каматну стопу на улоге законом, значило би у многим случајевима одвратити штедише од ба-нака, и упутити их да сами неразумно и непромућурно траже непосредним пласирањем већи рентабилитет за своје уштеде. А то би значило враћати се у назад, у примитивије економ-ске односе. Јер најглавнији значај банака и јесте у томе, да оне извршују једну друштвену поделу рада и преузимају са улагача на себе задатак проналажена добрих пласмана, задатак који оне могу да врше много успешније, него расути ситни мали улагачи. Уједначавање каматне стопе на улоге на целу нашу Државу, која има толико покрајина са савр-шено различитим економским приликама, још се мање може препоручити.

Ако се проведу све оне остале горе изложене мере пре-дострожности, депозитне банке неће ни моћи плаћати преко-мерну каматну стопу улагачима, јер у регуларним банкар-ским пословима неће налазити прилике за пласирање тако скупог новца, при том уз своју још зараду. Таква се зарада могла очекивати у спекулативним пословима а ови би се имали законом избацити из пословног делокруга депозитних банака.

Koreferat g. Dr. Miroslava Vranića:

Pitanje заштите улагаča u uskom je savezu s pitanjem od-govornosti organa dioničkih društava. Istina je paće da se ne bave samo dionička društva s primanjem uložaka, i da se odgovornost upravnih organa tiče svih vjerovnika dioničarskog društva, a ne samo ulagača, ali o valjanoj zaštiti ulagača kod dioničkih društava ne možemo govoriti ako nije uređeno pitanje odgovornosti upravnih organa. U koliko će se tečajem svojih razlaganja baviti s odgovornošću upravnih organa dioničkih društava bavit će se tim samo u odnosu prema ulagačima, tim više što je g. prof. Dr. Milan Škerlj kao referent pitanje odgo-vornosti upravnih organa uopće — temeljito i opsežno obradio.

Prije nego podemo na raspravu ove teme, moram по-ставити пitanje, da ли је уопće потребна каква посебна заštita ulagača i nije li ulagač baš takav vjerovnik kao svaki drugi.

Odgovorit će u kratko, da je ta zaštita potrebna, i to s razloga, što smo zemlja sa malim kapitalom i sa slabo razvijenim smislom za štednju. Treba u jednu ruku naučiti ljudi da štede, u drugu pak ruku one kapitale, koji kod kuće besplodno pohranjeni leže, putem banke svojoj svrsi privući. Da pak i jedno i drugo postignemo moramo ulagačima pružiti mogućnost, da s punim povjerenjem svoj novac koristimosno u banku ulože, i da im pružimo garancije, da mogu svakovremeno do svojih novaca doći.

Apsolutne sigurnosti za uloške danas još nigdje nema. U koliko bi se takova mogla postići, to je moguće samo ondje, gdje je provedena dioba banaka po vrsti poslovanja i gdje se uložnim poslovima mogu baviti samo čiste depozitne banke, štedionice i kreditne zadruge sa strogo ograničenim djelokrugom, dočim je poslovnim bankama primanje uložaka na štednju uopće zabranjeno. Takova je dioba banaka savršeno provedena u Engleskoj i u Americi, te donekle u Francuskoj i Švicarskoj, dočim u državama srednje Evrope prevladava tip mješovite banke, koja se uz sve ostale bankovne poslove još i uložnim poslovima bavi.

Kod nas nije moguće primanje uložaka samo na čiste depozitne banke ograničiti, a ostale banke isključiti. Kako sam već gore rekao niti imamo mnogo kapitala, niti štedimo. Svakoj su banci osim vlastitih sredstava potrebni i tudi kapitali, a do tih se kod nas dolazi samo putem uložaka, pogotovo, ako se uvaži, da trgovina s efektima kod nas u opreci prema zapadnim zemljama nije nikako razvijena. Kad bi mi dakle sprečili primanje uložaka kod banaka, onemogućili bi im gotovo svako poslovanje. S druge pak strane, ako ćemo kod čistih depozitnih banaka i štedionica nagomilati uloške, moglo bi se desiti, da će iste uslijed ograničenja djelokruga imati i suviše novaca i da će kamatnjak osjetljivo pasti, što će opet ulagače odbiti od ulaganja u banke i tekari ih natjerati, da pod bilo kojim oblikom svoj novac ulože u nesolidnija poduzeća, koja će im obećati veći kamatnjak.

Radi se dakle o tome, da se nađe način, da se ulošci što bolje zaštite, a da se pri tom ipak svojoj svrsi privedu i što bolje upotrebe.

I ako je to pitanje u novije doba drugdje iscrpivo pretresano, pa i ako su poimence u Čehoslovačkoj, Austriji i Italiji doneseni propisi, koji nastoje to pitanje riješiti, to ne možemo naprosto kopirati tuđe zakone, već treba da rješavajući pitanje zaštite ulagača uvažimo prilike pod kojima mi živimo.

Mi već 8 godina živimo rastrgnani u sedam raznih pravnih područja i nemamo niti jedinstvenih materijalnih pravnih zakona niti jedinstvenih parbenih i neparbenih postupnika. Prilike su takove, da se niti kratkoročne mjenice ne mogu smatrati likvidnim tražbinama, jer i mjenbena parnica može u nekojim krajevima naše države potrajati nekoliko godina. A šta da velimo o tražbinama proti države, koje u drugim državama znače najsigurniji posao, a koje se kod nas često isplaćuju ili nakon odbitka dobre inkasoprovidbe, koja putuje u džepove kojekakovih posrednika ili tek nakon dugogodišnjeg parničenja, a često niti onda ne. Kad se te prilike uvaže, onda je jasno, da se kod nas pitanje sigurnosti uložnih poslova i pitanje likvidnosti banaka mora promatrati s drugog gledišta nego u drugim državama sa srednjim pravosuđem i manje korupiranom upravom. Teško je uopće govoriti o zaštiti ulagača tamo, gdje treba misliti na zaštitu vjerovnika uopće.

Osim tih prilika, koje nose tek provizorni karakter, i ako taj provizorij traje već osam godina, moraju se uvažiti i naše opće ekonomске prilike, koje sam već ranije spomenuo, a to je činjenica, da imamo malo kapitala, i da ne znamo štediti, te činjenica, da smo agrarna zemlja, u kojoj seljak nastoji, da dođe do vlastitog zemljišta, a tamo gdje ga ima, da ga poveća i poboljša, pa da se prema tome novac više upotrebljava za kupnju zemljišta, nego za ulaganje u banku.

U principu složio bih se s g. prof. Škerljom, da se o našem pitanju ne bi imao donijeti specijalni zakon, već da bi se načela o odgovornosti organa dioničarskih društava imala donijeti u jednom jedinstvenom trgovackom zakonu. No budući da naš provizorij traje već 8 godina a ima izgleda, da će možda još dalnjih 8 godina potrajati, to držim, da je bolje, da se doneše makar i privremeni specijalni zakon, nego da se čeka još ne znam kako dugo na novi trgovacki zakon. Samim tim što se donosi novi trgovacki zakon nije to pitanje još riješeno. Prije unifikacije i modifikacije materijalnih prava i prije donošenja novoga stečajnog zakona i eventualno i zakona o prinudnoj nagodbi, kojima bi se zakonima imao statuirati do kojega iznosa i kako bi ulagači za slučaj stečaja ili prinudne nagodbe uživali prioritet pred drugim vjerovnicima ne može se misliti na valjanu zaštitu ulagača. Osim toga moraju se mnoge reforme najprije u praksi isprobati, da li odgovaraju, a jedan specijalni zakon može se laglje bez trzavica izmijeniti ili dokinuti, nego jedan opsežan trgovacki zakon.

Da uzmognemo riješiti pitanje sigurnosti uložaka, moramo najprije riješiti pitanje, tko je vlastan primati uloške.

Kako sam već gore rekao ne možemo kod nas provesti diobu banaka prema vrstama poslovanja i dozvoliti primanje uložaka samo specijalnim bankama.

Moj bi predlog bio da se primanje uložaka osim štedionicama i kreditnim zavodima, dozvoli samo onim bankama, koje su svojina dioničarskih društava, dočim da se privatnim bankama zabrani primanje uložaka. Dioničarska su društva već po današnjim propisima podvrgnuta bar nekakvoj kontroli javnosti, dok je to kod privatnih banaka nemoguće.

Višina kapitala nije odlučna, no mogao bi se odrediti neki minimum dioničkog kapitala, koji je potreban. Ovaj bi minimum dioničkog kapitala morao biti veći u novčanim centrima, a manji u provincijalnim mjestima.

Posvema je suvišno odveć veliki kapital tražiti. Zavodi s manjim kapitalom imadu često veći broj uložaka, nego oni s većim. Pače, što je veće povjerenje ulagača u koji novčani zavod bit će i nerazmjer između vlastitog kapitala i uložaka veći, jer uslijed obilja novca otpada potreba povišenja vlastitih sredstava.

Razmotrimo primjera radi razmjer između uložaka i vlastitih sredstava kod nekih zavoda u Zagrebu u godinama 1924. do 1926. prema izvještaju Saveza novčanih zavoda u Zagrebu za godinu 1926.

IME ZAVODA	Godina	Uplaćena dionička glavnica	Sveukupna rezerva	ULOŠCI
Bankarska radnja braće Turković d. d.	1924. 1925. 1926.	10,000.000 10,000.000 10,000.000	500.000 650.000 750.000	11,832.982 9,872.963 8,864.323
Banka I. Kreutzer d. d.	1924. 1925. 1926.	3,000.000 3,000.000	500.000 705.500	14,835.193 10,027.255
Centralna banka za trgovinu i obrt i industriju d. d.	1924. 1925. 1926.	80,000.000	3,312.500	69,278.389
Hrvatska eskomptna banka	1924. 1925. 1926.	140,000.000 140,000.000 140,000.000	43,906.861 46,406.861 48,406.861	356,107.255 461,176.702 469,605.589
Hrvatska katolička banka	1924. 1925. 1926.	4,000.000 4,000.000 4,000.000	2,090.000 2,200.000 2,300.000	9,677.342 15,659.148 19,025.657
Hrvatska poljodjeljska banka d. d.	1924. 1925. 1926.	5,000.000 5,000.000 5,000.000	4,300.000 4,500.000 4,650.000	34,695.322 42,593.113 55,892.713
Jugoslavenska banka d. d.	1924. 1925. 1926.	100,000.000 100,000.000 100,000.000	24,916.523 25,106.004 25,956.005	232,548.457 285,775.402 307,662.120
Hrv. slav. zem. hipotekarna banka	1924. 1925. 1926.	60,000.000 60,000.000 60,000.000	11,736.872 23,108.901 24,159.124	45,938.725 59,903.416 60,952.420
Prva hrvatska štedionica	1924. 1925. 1926.	75,000.000 75,000.000 75,000.000	52,712.754 54,339.418 55,969.392	813,128.917 1,062,991.954 1,357,822.182
Srpska banka d. d.	1924. 1925. 1926.	40,500.000 40,500.000 40,500.000	15,600.000 16,600.000 17,600.000	179,128.542 264,238.573 355,377.485

Iz navedenih primjera razabire se, da razmjer između vlastitih sredstava i uložaka kod raznih zavoda silno varira, i da sa sigurnošću banke nije ni u kakovom savezu, moglo bi

se paće kod nekih zavoda doći do zaključka, da je razmjer između vlastitih sredstava i uložaka povoljniji tamo, gdje ulagači nemaju povjerenja u zavod, i gdje su uslijed toga uložaci manji. Generalizirati se u tom pravcu ne smije, jer stanje uložaka ne ovisi samo o povjerenju ulagača, već i o tom, forsira li koji zavod uložni posao ili ne.

Prostor mi ne dopušta da iznesem podatke o svim zagrebačkim bankama, a pogotovo ne o provincijalnim, gdje su te varijacije između vlastitih sredstava i uložaka još veće. Istočem samo kao najeklatantniji primjer dva možda najsolidnija zavoda u Zagrebu: Prvu hrvatsku štedionicu i Hrvatsku eskomptnu banku. — Prva banka imade najveći broj uložaka u državi, drugi je najjači zavod u pogledu vlastitih sredstava u Zagrebu. Prva hrvatska štedionica imade kraj vlastitih sredstava (dionička glavnica i rezerve) od Din 130,000.000.— jednu milijardu i trista milijuna dinara uložaka, dakle deset puta više uložaka nego vlastitih sredstava. Ti su ulošci kraj jednakе dioničke glavnice porasli za dvije godine od godine 1924. za preko 800 milijuna dinara. Hrvatska eskomptna banka imade kraj vlastitih sredstava od ca Din 190.000.000.— krajem godine 1926. ca 470 milijuna dinara uložaka, dakle u svemu ca 2.5 puta više uložaka od vlastitog kapitala.

Ako se ustanovi minimum kapitala potreban za uložne poslove, onda bi se za zavode, koji imaju služiti samo lokalnim interesima malih provincijalnih centara imali ustanoviti manji kapitali, nego za zavode, koji imadu rašireniji prostorni djelokrug s razloga, što se u manjim centrima ne bi mogao namaknuti dovoljno veliki kapital.

Ne mogu zagovarati tezu da treba manje zavode onemogućiti i fuzijom s većim zavodima pretvoriti ih u filijalu velikih zavoda, ili u najmanju ruku postaviti male zavode pod kuratelju velikih. Manji lokalni zavodi imadu da zadovolje potrebe svoga kraja i toj će potrebi prije udovoljiti od filijale velikog zavoda. Veliki zavod može da imade interesa da putem filijale dode do uložaka kojega kraja, a da prema potrebama istoga kraja pokaže potpuni nehaj i dobiveni novac upotrebi ondje, gdje ga povoljnije može plasirati.

Treba dakle omogućiti i osnivanje manjih zavoda i dopustiti im primanje uložaka kao i većim zavodima.

Postavljanjem nekih uvjeta uz koje je dozvoljeno primati uloške, ne znači još, da takovi zavodi trebaju za to neku naročitu koncesiju. Dioničarsko društvo može započeti sa svojim djelovanjem tek momentom upisa u trg. registar. Sud će prije dozvole upisa razmotriti, da li je udovoljeno svim propisima, koji su potrebni za osnutak dioničkog društva, koje će se baviti

s uložnim poslom, i tu dozvolu dati tek onda, nakon što je svim tim uvjetima udovoljeno.

Protivnik sam svakog koncesioniranja dioničkih društava, koje nigdje nije ispunilo svrhe, a najmanje kod nas, gdje se koncesije ne dijele po potrebi već po političkoj boji ili po vezama. Ako se pak usvoji princip, da se koncesija imade izdati svagdje, kad je normativnim propisima udovoljeno, onda je opet suvišan posao najprije tražiti dozvolu od administrativnih vlasti, a onda opet od suda, kad je dovoljna i sigurnija kontrola ovoga potonjega.

Protivnik sam i svake trajne kontrole nad bankom bilo sa strane države ili specijalnog kontrolnog društva ili kakove centrale novčanih zavoda, iza kojih opet stoji država.

Ne treba propustiti niti jedan otvor, kroz koji bi država bilo posredno bilo neposredno mogla stupiti u banku. Tu dolaze opet u obzir naše specijalne prilike, gdje interes političke stranke važi nad svim, i gdje se putem kontrole pruža prilika za političke progone i ucjenjivanja. Primjera za to ne trebam navesti.

Takova kontrola ne može spriječiti bankovni slom, jer je kraj mnogostrukog i komplikiranoga bankovnoga poslovanja temeljita kontrola nemoguća, a i suviše dugotrajna. Povrh toga nesolidne će banke vješto moći iskoristiti u reklamne svrhe, da stoje pod državnim nadzorom, a neupućeno će općinstvo držati, da su ulošci u takovim zavodima posvema sigurni, i još će lakoumniye postupati sa svojom uštedom.

Treba ustanoviti norme, po kojim se imade poslovanje banaka, koje rade s ulošcima, vladati. Treba po mogućnosti i taksativno navesti, koji su poslovi zabranjeni, a poglavito treba ustanoviti koja lica mogu biti birana u upravni i nadzorni odbor.

Prekršaj takovih norma imade se kazniti bilo disciplinski ili kriminalno, a povlači za sobom i materijalnu odgovornost svih organa, koji su protupropisno postupali, odnosno nijesu — i ako su mogli — takav postupak spriječili.

Država bi imala pravo, da u svakom slučaju kad, ili uslijed prijave interesenata ili ex offo, dozna za protupravilni rad, odredi istragu, koju bi imao provesti trgovacki sud uz uporabu stručnjaka.

Nemoguće mi je u opsegu jednog referata iznijeti sve norme, koje držim da bi trebalo usvojiti, pa јu ih tek nabaciti držeći se pri tom poglavito onih norma, koje su u novijim zakonodavstvima ČSR, Austrije i Italije iznesene.

Tu treba u prvom redu ustanoviti visinu ake. kapitala, kako sam to već gore spomenuo.

Nadalje treba ustanoviti tko može biti izabran članom ravnateljstva i članom nadzornog odbora.

Po mojoj bi mišljenju mogao članom ravnateljstva imenovan biti samo netko, tko ima bar izvjesnu količinu dionica, koje bi se dionice morale deponirati kod koje velike banke, a ne bi se smjele ni otuditi niti založiti. Te bi dionice naravno morale potpunoma isplaćene biti. Na ovaj bi se način moglo spriječiti, da se za članove uprave izaberu ljudi, samo radi svoga imena i položaja, a koji inače za zavod, u koji su izabrani nemaju nikakovog interesa.

Tu navodim ustanovu Čehoslovačkog »Zakona od 10. X. 1924. o uložnim knjižicama, bankama i reviziji novčanih zavoda«, prema kojoj se članovi ravnateljstva moraju obvezati, da će u slučaju, da propisana rezerva padne ispod minimuma, do izvjesnog postotka položiti sigurnost u pupilarno sigurnim vrednosnim papirima. Ta ustanova predpostavlja, da članovi ravnateljstva imaju bar neki imetak, jer inače ne bi mogli položiti zatraženu kauciju.

Što se tiče članova nadzornog odbora, to držim, da članom nadzornog odbora ne bi smjelo biti lice, koje je u rodu s kojim članom ravnateljstva. Stepen srodstva imao bi se točno odrediti.

Najidealniji nadzorni odbor imadu Englezi, jer tamo su u nadzornom odboru stručni revizori, koji nijesu dioničari. To je kod nas neprovjedivo, jer nemamo za tu svrhu stručnih lica.

Čehoslovačka imade osim nadzornog odbora u velikim zavodima i neki kontrolni odbor zavodskih namještenika, podvrgnutih nadzornom odboru, no ja sumnjam da je kraj odnosa između ravnateljstva i namještenika moguć uspješni rad takovih kontrolora.

Preći ću preko onih ustanova koje bi imale odrediti visinu rezerve, i načina, da se postigne što bolju likvidnost zavoda, i gledje ustanovljenja izvjesnog procenta likviditeta, kao i gledje načina bilanciranja, jer je to stvar unutarnje bankovne organizacije, o kojoj imadu bankovni stručnjaci da govore. Pripomenut ću samo, da nema ustaljenih normi prema kojima bi se moglo postići, da je banka doista u svako vrijeme likvidna, i da u svakom slučaju može isplatiti svaku zatraženu svotu. Kod normalnog poslovanja i u normalno vrijeme, držim, da će se primici i izdatci kretati u prilično jednakim granicama, pa da je potrebno da se tek manji procenat novca drži likvidnim za slučaj kakove nenadane veće isplate pogotovo, jer će svaki zavod nastojati, da isplatu veće svote veže na dulji ili kraći otkaž.

Dode li pak do suna ili drugih kakovih nenadanih neprilika, onda ne koriste sva pravila o likviditetu, jer nijedna banka ne može držati u blagajnama toliki novac, da i u izvanrednim prilikama može svaki ulog povratiti, jer bi ti ulozi morali onda neplodno u tresorima ležati, pa bi se prema tome radilo o depositum regulare a ne iregulare.

Što se tiče periodičnog objavlјivanja stanja novčanih zavoda i objavlјivanje jedne točnije bilance po određenoj shemi, to vidim u tom jednu i to veliku korist. Takovim bulletinima i bilansama stvara se dragocijen materijal za studij našega pitanja, jer samo na temelju što točnijih statističkih podataka, koji nam kraj današnjega načina bilansiranja posvema manjkaju, moći će se stvoriti mjere, koje su u istinu kadre zaštitići ulagače. Potrebno je naravno da se odmah donešu propisi za zaštitu ulagača, ali se ne smije držati, da je to pitanje definitivno riješeno, već treba na temelju iscrpivih statističkih podataka i na temelju stečenih iskustava te zaštitne mjere i dalje izgradivati. To je uvidila i Austrija, koja sa t. z. Bankkommissionsgesetz od 7. X. 1921. ustanovljuje zasebnu stručnu komisiju, koja imade zadaću, da motri rad banaka i na taj način pripremi rad za zakon o bankama.

Prigodom ustanovljivanja norma za banke, koje se bave uložnim poslovima trebalo bi i takšativno zabraniti neke poslove, kao na pr.:

a) kupovanje i lombardiranje vlastitih dionica,

b) davanje kredita članovima upravnog odbora ili namještenicima banke bez odobrenja nadzornog odbora. Takove kredite treba uopće ograničiti, a napose treba ustanoviti, da se takovi krediti mogu dati samo uz isto pokriće, koje se traži od drugih komitenata. Povrh toga trebalo bi kod takovih poslova uvijek tražiti jamstvo žene ili lica, koja s dotičnim članom upravnog odbora živu u zajedničkom kućanstvu,

c) sklapati konzorcionalne poslove s članovima uprave ili nadzornog odbora,

d) davati takozvane golijatkredite, koji za slučaj gubitka suviše opterećuju banku, pa bi banke svaki veći zajam morali razdijeliti na više novčanih zavoda analogno reosiguranju kod osiguravajućih zavoda, koji riziko dijele na više društava. Kolika se visina zajma može nazvati golijatkreditom, ne može se za sve banke jednako ustanoviti, jer što je za malu banku golijatkredit može za veliik zavod razmjerno malena svota biti, pa tu treba naći neki omjer između vlastitih i tudiših sredstava te pruženog kredita,

e) kumulirati funkcije člana upravnog odbora u više društava bez dozvole glavne skupštine, jer se na taj način daju najlaglje izigrati ustanove o ograničenju kredita članovima upravnog odbora.

Naveo sam tek neke zabrane, koje držim, da bi trebalo taksativno navesti, a i te bi trebalo iscrpljivije obraditi, što u opsegu referata nije ni moguće ni potrebno.

Prekršaj tih taksativno nabrojenih zabrana imao bi se kazniti, a odgovorni organi imali bi solidarno snositi svu štetu. Za slučaj da uslijed prekršaja tih normi dođe do sloma banke, morali bi se funkcionari banke kazniti zatvorom. Samo s osjetljivim i egzemplarnim kaznama moći će se smanjiti pogibao slomova skriviljenih po organima društva. Nikakova kontrola nije kadra spriječiti bankovne slomove, jer se zabranjeni poslovi mogu vješto sakriti. Nakon sloma moguće je ustanoviti koji su propisi prekršeni, pa ako se ovdje upotrebi oštra kazna, to ova mora djelovati kao zastrašujući primjer na organe drugih društava. To vrijedi naravno samo u onom slučaju, ako se propisane kazne i doista u svojoj strogosti primjenjuju, a ja sam uvjeren, da bi već danas bilo manje slučajeva bankovnih slomova, da su se i dosadanji nedostatni propisi trgovčkih i kaznenih zakona tam, gdje je potrebno bilo, primijenili. Međutim poslije rata kao da su upravni organi dioničarskih društava postali sakrosanktni, pa je samo možda po koji ravnatelj ili vlasnik male kakve banke morao ispaštati grijeha za one velike, koji su hvala budi i opet našim specijalnim prilikama dosad uvijek izmagnuli koli kaznenoj toli i civilnoj odgovornosti.

Osim ovih taksativno navedenih propisa preporučio bi jednu ustanovu koju Austrija normira (Bankhaftungsgesetz od 29. VII. 1924.), prema kojoj svaki odgovorni organ dioničarskoga društva mora postupati pomnjom uredna trgovca i odgovara za svaku štetu, koja nastane ako protivno postupa. Za slučaj spora snosi teret dokaza, da je postupao pomnjom uredna trgovca tuženi organ, pa nije dužnost tužiteljeva da dokaže ne-pomnu društvenog organa.

S pitanjem tko ima da odgovara i kome, ne kanim se ovdje potanko pozabaviti, jer je to detaljno obradio u svojem već citiranom referatu g. prof. Škerlj. Uz organe izabrane po glavnoj skupštini imaju svakako, da odgovaraju i oni organi, koji su u svojstvu upravnih činovnika kod poduzeća namješteni. Irrelevantno je kod toga, da li se isti zovu direktori ili prokuristi, glavno je koje funkcije u banci vrše i da su po svojem položaju u stanju samostalno upravljati bankom. Ne-

veleakcionari, jer se time dira u osnovna načela akcionarskoga prava, da dioničar jamči samo do visine svojih dionica. Istina je, da su baš posjednici velikoga broja akcija oni, koji upravljaju bankom, ali su isti — u koliko se ne radi o jurističkim osobama — u pretežnoj većini i članovi upravnog odbora, pa kao takovi i odgovaraju.

Odgovarati bi imali organi dioničarskog društva u prvom redu društvu samom, o čemu bi imala odlučivati glavna skupština. Kod flagrantnih povreda mogla bi, kako sam već prije spomenuo, državna vlast, kad dozna za iste i na zahtjev pojedinaca, povesti istragu.

Medutim sve do sad navedene mjere nijesu kadre spriječiti bankovne slomove, jer uzroci ovima leže često izvan dohvata same banke. Podjedno nijesu te mjere kadre spasiti od gubitka ulagače ni ondje, gdje su članovi upravnog odbora dužni taj gubitak nadoknaditi, jer je taj gubitak u većini slučajeva znatno veći od imovine odgovornih organa.

Rezerve, koje mnoga zakonodavstva propisuju, često su posvema nedostatne, pa treba prema tome misliti na sredstva putem kojih će se ti gubitci moći u najvećoj mjeri nadoknaditi. Čehoslovačka pokušala je to riješiti zakonom od 10. X. 1924. o fondu novčanih zavoda, pa ovo rješenje i ako još u praksi nije oprobano smatram vrlo povoljnim.

Prema citiranom zakenu ustraja se jedan fond, kojim besplatno upravlja kuratorij od 12 lica. U taj fond ulaze banka razdijeljene po grupama $1\frac{1}{2}\%$ od ukupnih kamata, koje plaća na uloške, što je osobito kod malenih ulagača malena svota.

Zadaća je toga fonda da u slučaju sloma ili insolvencije banke istu pomogne i to tek da najprije pokuša sanaciju banke putem zajma, a ako se banka ni tako ne bi dala spasiti, da iz fonda namiri vjerovnike, koji bi po stečajnom zakonu došli do namirenja tek iza vjerovnika, koji dolaze prvenstveno do naplate. Po našim stečajnim zakonima bili bi to vjerovnici II. razreda, među koje spadaju i ulagači. Prema citiranom zakonu imali bi se takovi vjerovnici namiriti maksimalno do 80%.

Ja bih ideju ovoga fonda još dalje izgradio i predložio, da se ulošci putem osobito kreiranih osiguravajućih društava osiguraju. U ime premije plaćao bi se stanoviti postotak od primljenih kamata. Ta ideja nije nipošto utopistička, jer danas u Americi, Engleskoj, Francuskoj i Njemačkoj postoje specijalna osiguravajuća društva za osiguranje kredita t. zv. Kreditversicherung. Ta društva osiguravaju izvjestan postotak tražbine za slučaj neplate iste i obično ne nose 100% riziko. Kad se mogu tražbine uopće osigurati, nema nikakove zapreke, da se i ulošci, koji su tražbine proti banci također do stanovitog po-

mogu zagovarati misao, da se na odgovornost mogu pozvati i stotka ne osiguravaju. Da se to provede treba naravno opsežni studij, pogotovo zato jer bi takovo osiguranje moglo prouzročiti mnogi nenadani preokret u dosadanju bankovnom poslovanju.

Nesmotrenim provedenjem takovog osiguranja pogodovalo bi se u prvom redu nesolidnim zavodima, jer kraj pune si-gurnosti ulagači će naravno svoje uloge povjeriti nesolidnoj zavodu, koji će veće kamate plaćati od solidnog zavoda. Sa svim tim ne držim, da ovu ideju treba naprsto zabaciti, već treba naći modus, da se ova ustanova dovede u sklad s interesima solidnih zavoda.

Prije nego završim prelazim na mјere, koje su potrebne, da se novčani zavod zaštiti od ulagača, a time posredno i opet ulagače od gubitaka, kao za slučaj nelikvidnosti inače aktivne banke. Treba moći sprečiti run na banku koji neminovno vodi do propasti banke i s time do gubitka uložaka. Tu pomaže osim spomenutoga fonda i ustanova o moratoriju, koji je Čehoslovačka zakonom od 10. X. 1924. o moratoriju za zaštitu novčanih zavoda i njihovih vjerovnika uvela.

Takav moratorij može za pojedine ulagače imati neugodnih posljedica, ali većina ulagača time je spašena. Takovim se moratorijem ne bi smjela ustanoviti obustava plaćanja uopće, već samo preko izvjesne svote, i omogućiti obročne otplate većih uloga. U detalje ovakove ustanove ne mogu ovdje ući, pa se i takova ustanova ne može naprečać donijeti, već treba i zato opsežnog studija.

Donio sam u glavnom sumaran pregled onih mјera, koje držim da su potrebne da se donesu u interesu ulagača i naveo sam razloge s kojih držim, da te mјere treba donijeti. Predlažem, da se doneše specijalni zakon o bankama prema principima, koje sam napred razložio, prepustajući stručnoj komisiji, koja bi takav zakon imala donijeti, da ovdje nabaćene ideje dalje izgradi, i da doneše zakon na temelju iskustava stečenih na tom području u drugim državama, ne smetnuvši ali pri tom iz vida naše zasebne prilike, koje se u mnogočem razlikuju od drugih država.

Koreferat g. Dr. Valdemara Lunačeka:

Pravno-politička je tendencija moderne države i pravne nauke, da je legislativna intervencija države opravdana odnosno potrebna svagdje ondje, gdje postoji jedan općeniti interes, koji zavređuje pravnu zaštitu. Ovo je shvatanje konzekvencija Aristotelove teze, da je državi svrha, da svim članovima društvene zajednice, kojoj je država vrhovni oblik organizacije, pruža mogućnost što veće fizičke i pravne sigurnosti te što većeg blagostanja. Odатle slijedi, da legislativa države mora reagirati na svaku takvu društvenu pojavu, koja predstavlja opasnost, ili štetu za pravilni ekonomski rad i napredak za veći broj ili bolje reći za izvjesnu skupinu istovrsnih ili srodnih individualnih ekonomskih jedinica. In concreto je često dosta teško odgovoriti na pitanje da li izvjesna pojava ekonomskog života ima takvu karakteristiku, tipičnost odnosno opseg, da zaslužuje intervenciju državne legislative. Smatram, da treba kod rješavanja problema zaštite dioničara i zaštite ulagača u prvom redu raščistiti ovo pitanje, jer ćemo onda moći lakše prosuditi smjer i opseg zaštite, koju treba da pruži država. Mislim, da će na taj način i ovaj koreferat zaokružiti ono, što je izneseno u referatima gg. prof. Dra Škerlja i Dra Bajkića i da će možda uspjeti, da nađem i izložim ideološku bazu i vezu obih problema: zaštite ulagača i odgovornosti organa dioničkih društava, koji su u juridičkom smislu apsolutno različiti, pa čak nisu ni sasvim paralelni. (v. Škerlj, Spomenica kongresa pravnika 1927. str. 21.).

Treba dakle ponajprije odgovoriti na pitanje: da li interesi ulagača i interesi dioničara u našoj kraljevini predstavljaju takav općeniti interes (t. j. interes jedne znatne istovrsne skupine ekonomskih jedinica), da opravdaju legislativni zahvat države kao vrhovnog zaštitnika pravnog, ekonomskog i socijalnog poredka, koji treba da ima izvjesne pravno-političke tendencije i da ih ostvaruje. Unatoč toga, što o problemu zaštite ulagača i reforme prava dioničkih društava postoji čitava velika literatura, nisu mišljenja jednaka. Ima još i danas teoretičara, koji u znaku ekonomskog liberalizma zagovaraju manje više potpunu slobodu i vele, tko

hoće da riskira i spekulira neka gubi svoj novac. Države kao cjeline se to ništa ne tiče. *Laissez faire, laissez passer le monde va de soi-même.* Bila bi, mislim, velika pogriješka, kad bismo ovo pitanje raspravili generalno, posve teorijski, a da onda tek pitamo, kakve su specijalne prilike u tom pogledu u našoj državi. Mislim, da treba kod svake legislativne reforme u opće najprije ustanoviti kakve su naše prilike, a onda tek odrediti, kako ćemo, u kojem obliku i u kojem opsegu upotrebiti zarade teoretske znanosti i praktična iskustva drugih država s drugom ekonomskom i socijalno-ekonomskom strukturuom. Ekonomsko je stanje naše kraljevine u prvom redu karakterizirano niskim stepenom produktiviteta uopće, zatim apsolutnom pretežnošću zemljoradnje i konačno time, da smo kao u kulturnom tako i mutatis mutandis u ekonomskom pogledu na raskršću između istoka i zapada i na prelazu od razmjerne primitivnih, patrijarhalnih oblika ekonomskog rada k višim oblicima intenzivne i kvalificirane proizvodnje i radinosti.

Odatle slijedi, da je poznavanje svih viših oblika spekulacije kod nas u širim krugovima upravo minimalno, te da široke mase t. zv. malih ljudi prosječno znaju vrlo malo ili ništa o funkcijama novčanih zavoda i o raznim načinima plodonošnog ulaganja svojih uštědevina. Zbog toga možemo svaki dan konstatovati, kako se široke mase gotovo nikako ne služe čak ni onim oblicima bankovnog poslovanja, koji ne sadrže nikakav ili gotovo nikakav spekulativni momenat, te kako im u veliko manjka povjerenje spram novčanih zavoda. Kraj slabog produktiviteta naše privrede sitne su i uštědevine, koje stoje na raspolaganju za poduzetnika odnosno za plodno ulaganje, a i te se sitne uštědevine tako reći tek u najboljem slučaju povjeravaju novčanim zavodima kao štedni uložak, dok se vrlo često tezauriraju ili se upotrebljavaju u zelenaške svrhe.

I tezauracija i zelenaštvo su bez sumnje štetne u ekonomskom kao i u socijalnom pogledu, jer se time novac imobilizira, odnosno upućuje onim pravcem, gdje nemože poslužiti zdravom razvijanju novih poduzeća. S druge strane moramo konstatirati, da naše javno mišljenje kao vjerni odraz realnog niveau-a širokih masa reagira slabo ili nikako na razne sumnjive, štetne ili ruinozne pojave našeg novčanog ili kreditnog tržišta. To je opet dokazom, da ljudi neznaju pravo zašto su novac ovako ili onako uložili, a kad nastradaju i ulože svoju većinom malu, teško stečenu uštědevinu opet neznaju-

kako da si pomognu, odnosno, da li im se može pomoći. To je izvjesna indolencija i posljedica neznanja, a naročito posljedica okolnosti, da su razvijene forme ulaganja kapitala premalo popularizirane tako, da masa ima psihološku dispoziciju, da u slučaju sloma jednog poduzeća ne kudi, ponajprije poduzeće, nego onoga, koji je u to poduzeće uložio svoj novac bilo u formi uloška bilo u formi dionica.

Da su glavni oblici ulaganja kapitala kod nas više popularizirani bio bi psihološki momenat kod širokih masa malih i srednjih štediša sasvim drugačiji i predstavljao bi sam po sebi jedan čimbenik, koji može barem donekle odvraćati odgovorne faktore dioničkih društava uopće, a novčanih zavoda napose od raznih vratolomnih, neserioznih i sunđivih transakcija, kojih je nažalost bilo dosta zadnjih godina u našoj narodnoj privredi, te su prouzročile milijunske štete širokim masama ulagača u korist malog broja ne uvijek frauduloznih, ali sva-kako lakounih voditelja većih i manjih dioničkih društava. Naročito je značajno za naše prilike, da možemo kod svakog sloma i stečaja većih i velikih novčanih zavoda, koje smo doživjeli zadnjih godina konstatirati, da nije došlo do primjene onih kaznenih sankcija, koje su već kodificirane u našim općim kaznenim zakonima, premda su manje više u svim tim slučajevima i u javnosti izneseni takvi momenti, koji spadaju pod udar normi općih kaznenih zakona. Niti su dotična društva poduzela kazneni progon protiv svojih odgovornih organa niti su oštećeni vjerovnici, ulagači i dioničari poduzeli takve korake protiv društva. U mnogim slučajevima ne dolazi čak ni do civilne tužbe za odlštetu protiv društva odnosno protiv njegovih odgovornih organa. Ne može biti svrha ovog izlaganja, da ulazim u ocjenjivanje opravdanosti ili neopravданosti raznih objeda, koje su in concreto iznesene protiv dotičnih dioničkih društava odnosno protiv članova njihove uprave. Kao primjer vrijedno je možda spomenuti, da je u javnosti iznesena optužba, da je jedan novčani zavod, koji je dospio u teškoće bio prije toga nepovlasno lombardirao efekte, koje su njegovi klijenti deponirali kao depozit, i da su čak ti efekti bili egzekutivno prodani, pošto novčani zavod nije ispunio svoje obveze. Dotični novčani zavod nije skrbio za to, da deponentu osigura adekvatnu količinu drugih istovrsnih efekata. Ipak nije ni u tom slučaju proveden kazneni postupak, premda se taj čin svakako ima kvalificirati kao pronevjerenje po općem kaznenom zakonu. Ovakve pojave sile nas upravo na konkluziju, da je primjerice za ovakve slučajeve hitno potrebno donošenje specijalnih normi o deponiranju efekata kod novčanih zavoda jer

se vidi, da su postojeće opće norme nedostatne odnosno, da je pravna svijest ne samo kod širokih masa, nego i kod pozvanih faktora preslabi, da iznudi samo primjenu onih kaznenih sankcija, koje već postoje u našem zakonodavstvu.

S druge strane znamo svi, da je tržište naših efekata svake vrste veoma slabo razvijeno, tako, da već unatrag više godina vlada gotovo potpuno mrtvilo na našim efektivnim burzama, te je ta pojava jedan od razloga, da je emitiranje novih dionica i osnivanje novih dioničkih društava gotovo potpuno zastalo. Već je i ova pojava takve prirode, da mora provocirati barem neke indirektne legislativne mjere kod svake države, jer sa gledišta ekonomске politike ne može državi biti svejedno, da li u tom pogledu vlada potpuni zastoj ili ne. I ovdje je psihološki momenat od veoma velike važnosti. Poznato je i priznato, da taj elemenat ima vanredno veliku važnost u valutnoj i kreditnoj politici svake države. No isto važi i za novčano tržište. Kod nas je situacija danas karakterizirana time, da mali i srednji kapitalisti nemaju ni izdaleka dovoljno povjerenja u prosperitet pojedinih dioničkih društava i da zbog toga svoje uštednje ne ulažu u dionice. Ovakva je situacija bez sumnje vrlo opasna za naš opći ekonomski razvoj, jer je dioničko društvo prototip koncentracije kapitala za svaki novi privredni rad. Odатle slijedi, da pravo dioničkih društava treba udesiti tako, da onaj koji ulaže novac u dionice ima kautele, koje mu zajamčuju da može tražiti i dobiti zaštitu u slučaju da uprava društva postupa fraudulozno ili suviše lako umno te odatle dioničari trpe štetu. Ovim je od prilike označena granica do koje ima da ide legislativna zaštita. Država bi mogla svojom intervencijom samo naškoditi privrednom razvoju, kada bi donijela takve norme, koje bi efektivno imale reducirati rizikosvakog onog, koji svoj kapital ulaže u dionice. Poznato je, da se mnogi veliki i upravo grandiozni projekti mogu u obliku dioničkog društva ostvariti samo onda, ako se nađu dioničari, koji će potpisati dionice i primiti na sebe jedan vrlo veliki riziko. Prema tome državna legislativa ne može imati svrhu, da zaštititi spekulanta, odnosno da ex lege u neku ruku limitira njegov spekulativni riziko. Ingerencija državne legislative treba da ali postoji u tome, da dioničari imaju sigurnost, da je osnutak dioničkog društva, uplata dionica i unašanje raznih apporta provedeno realno i ispravno. Isto tako mogu dioničari zahtijevati, da odgovorni organi dioničarskih društava jamče za svaki dolozni i lako umni kulpozni postupak, kojim je prouzročena šteta poduzeću. No dalje zaštita ne treba da ide. I baš polazeći sa ovog gledišta mislim, da se ne može organima dio-

ničkih društava napraviti odgovornost za uspjeh, a mislim niti za culpa levis. U pitanju odgovornosti organa dioničkih društava treba naime imati pred očima u prvom redu ekonomski i psihološki momenat, a tek onda formalni, juridički momenat. Kod kupovanja dionica odlučuju na jednoj strani spekulativni momenti — kojih ali ne mora uvijek biti — a s druge strane povjerenje. Onaj koji kupuje dionice nalazi se vrlo često u istoj ili sličnoj psihološkoj dispoziciji kao onaj, koji ulaže novac u banku. Razlika je u tome, što se dioničar nuda boljem uka maćenju i zato prima na sebe izvjestan veći riziko, kojeg ulagač ne prima na sebe. Spekulativni momenat nije dakle tu jedini odlučan, već i pitanje povjerenja, t. j. mnenje što ga kupac dionice ima ili po čuvenju ili po vlastitom rasuđivanju o vrijednosti dotičnog poduzeća, o kvalitetu njegovih poslova i njegove uprave. Ne bi bilo pravedno, kad bismo ovakvog kapitalistu posvema izjednačili sa čistim spekulantom, koji nabavlja dionice isključivo ili u prvom redu u spekulativne svrhe. Spekulanta ne treba štititi. No i ova poznata teza treba izvjesnu i ako možda malenu korekturu. Potpuno slobodna, neobuzdana i neograničena spekulacija s efektima dovodi lako do abnormalnih prilika na burzama i na novčanom tržištu uopće, a praktični efekat je taj, da se jedan posve uski krug spekulativnih egzistencija obogati na račun širokih masa, koje pri tom gube eventualno cijeli imetak, jer su se dale zavesti velikom reklamom, lansiranim vijestima, raznim burzovnim manevrima i sličnim mjerama.

U takvim slučajevima dolazi do vrlo dalekosežnih pregrupacija u podjeli narodne imovine i narodnih dohodata, koje nisu izazvane normalnim kolanjem dobara, odnosno normalnim peripetijama poduzetničkog rada. Takve promjene u socijalno-ekonomskoj strukturi mogu biti vrlo dalekosežne, te znače praktično proletariziranje širokih slojeva pučanstva, besposlicu i osiromašenje velikog broja srodnih ekonomskih jedinica. Jasno je, da država ne može ostati potpuno indiferentna spram ovakvih pojava, jer stvaraju nezdrave odnose u cijelom procesu proizvodnje, zatim poremećenja na novčanom i kreditnom tržištu i konačno stvaraju jedan minus u narodnoj imovini, a eventualno i u narodnim dohodima. Taj je minus vrlo opasan i onda, ako nije apsolutan, već i onda ako se izkazuje u poremećenoj relaciji podjele gospodarskih dobara i dohodata. Moderna država mora naročitu brigu posvetiti tomu, da omogući stvaranje što većeg broja privrednih jedinica t. zv. srednjeg staleža, jer je iskustvo dokazalo, da narodi i narodne privrede mogu povoljno napredovati samo ondje, gdje postoji širok sloj srednjeg staleža u ekonomskom smislu riječi. Na tim se

srednjim dohocima i srednjim imovinama zasniva, učvršćuje i povećava blagostanje zemlje. Pod uplivom ovih ideja vodila se je primjerice u svoje vrijeme u Njemačkoj kroz više godina borba oko toga, da li treba u izvjesnom opsegu ograničiti ili čak zabraniti terminsku trgovinu efekata na burzama. Kakogod je spekulacija u izvjesnoj mjeri potrebna i korisna, to su ipak neke njene krajne posljedice, kako vidimo, prilično opasne, jer izazivaju nepoželjne poremećaje u strukturi nacionalnih dohodaka i nacionalne imovine. S gledišta naših specifičnih prilika treba još uzeti u obzir, da se cijela naša narodna pričeva bori s raznim teškoćama od kojih su možda najkarakterističnije slijedeće:

1. abnormalno visoki kamatnjak
 2. pomanjkanje mobilnih kapitala
 3. nepovjerenje ili bolje reći nedovoljno povjerenje širokih masa spram banaka s jedne strane, a nepovjerenja banaka spram njihovih klijenata s druge
 4. veoma slab ili nikakav interes publike za efekte uopće, dakle ne samo za dionice, nego i za razne obligacije, založnice i t. d.
 5. zastoj odnosno abnormalno stanje u hipotekarnom poslu. Na jednoj strani postoji naime sve jača potražnja za hipotekarnim kreditima uslijed priličnog razmaha gradevne djelatnosti, dok na drugoj strani tom razvoju stoji na putu visoki kamatnjak i gotovo potpuno pomanjkanje tržišta za založnice.
- Odatle treba po mojoj mišljenju izvesti slijedeće legislativno-političke postulate:
1. treba donijeti specijalne norme u pogledu štednih ulagača, kojima će se povećati povjerenje širokih masa spram novčanih zavoda;
 2. treba pravo dioničkih društava reformirati tako, da budu u doličnoj mjeri zaštićeni interesi dioničara, napose glede osnivanja dioničkih društava i glede njihovog učestvovanja u upravi poduzeća. Dioničar je suvlasnik poduzeća, te treba da pro rata svojih dionica učestvuje i na riziku i na poslovnom uspjehu. Prema tome treba što potpunije ostvariti efektivnu kontrolu kod osnivanja dioničkih društava, zatim potpuni publicitet bilansa dioničkih društava i prava minoriteta dioničara;
 3. treba donijeti specijalne norme u pitanju deponiranja efekata, kojima će se spriječiti ili barem otešcati lakoumne i fraudulozne transakcije tudem deponiranim efektima, pošto je iskustvo dokazalo, da su postojeće opće norme nedostatne i da baš ovakve transakcije u vanredno velikoj mjeri slabe povjerenje publike napose spram novčanih zavoda;

4. treba za cijelu našu kraljevinu uzakoniti stroge normativne propise o izdavanju i osiguranju hipotekarnih založnica i komunalnih zadužnica od strane novčanih zavoda. Od dobrog rješenja ovog pitanja zavisi u velikoj mjeri ozdravljenje našeg novčanog tržišta, kako u pogledu snizivanja kamatnjaka, tako i u pogledu stvaranja povoljnih prilika za razvoj hipotekarnog posla i tržišta sa založnicama i zadužnicama. Kupac stalno ukamaćenih papira je u vrlo sličnom položaju kao i ulagač. I jedan i drugi traže sigurnost i zato pristaju na manje ukamaćenje svojega novca. Za naše je prilike od naročite važnosti, da se narodne uštede što više koncentriraju kod novčanih zavoda, a paralelno i konkurentno s time, da široka publika počme ulagati jedan dio svojih ušteda u sigurne dugoročne obligacije sa stalnim ukamaćenjem. No zato je potrebno da ulagači imaju sigurnost spram novčanog zavoda glede toga, kako se i do koje granice smiju upotrebiti njihovi ulošci, kao i glede toga, da postoje sve nužne kautele kod onih zavoda, koji se bave hipotekarnim poslom i izdavanjem založnica i sličnih obligacija. Ako još k tome i dioničar dobije adekvatnu zaštitu za realizaciju svojih dioničarskih t. j. suvlasničkih interesa, onda ćemo po mojoj mišljenju imati sve potrebne elemente koji mogu povoljno djelovati na normalizaciju naših novčarskih prilika, kao i za zdravu cirkulaciju flotantnih kapitala i njihovu što korisniju upotrebu u procesu proizvodnje i razdiobe dobara i dohodaka. Praktični efekt svakog legislativnog zahvata u označenom smjeru bit će u prvom redu u tom, da će se paralelno sa oživljavanjem našeg tržišta s efektima pokazati pravilna diferencijacija u ukamaćenju što ga kapitalista ima da očekuje u jednu ruku od štednog uloška u drugu od stalno ukamativih obligacija, a s treće strane od dionica. Pravilni raspon ukamaćenja između ove tri vrste ulaganja kapitala mora povoljno djelovati s jedne strane na razvoj tečaja, a s druge na smjer i opseg fluktuacije kratkoročnih i dugoročnih (t. zv. vezanih) uložaka.

Zaključak ove posve sumarne analize treba da bude, da na postavljeno pitanje: da li interesi ulagača i interesi dioničara u našoj kraljevini predstavljaju takav općeniti interes, da opravdavaju legislativni zahvat države te iziskuju dopunu postojećih normi — treba odgovor da bude pozitivan. Specijalne naše prilike, kako su napred oertane iziskuju brzo donošenje novih normi. Prema tomu ne bih se mogao složiti sa mišljenjem g. prof. Dra Škerlja, da reformu treba donijeti u sklopu odredaba novog zajedničkog trgovackog zakona za našu kraljevinu. Naša je ekonomski situacija takva, da je potrebna hitna remedura odnosno dopuna postojećeg manjkavog zakonodavstva.

Poznato je, da će do izradbe referentske osnove toga zakona proći još dulje vremena, a po svoj prilici i nekoliko godina s razloga, jer treba najprije dovršiti poglavlje o obligacijama u osnovi novog građanskog zakona za našu kraljevinu. Poštovat će redakciju ovog dijela osnove novog građanskog zakonika još nije definitivno svršena, to se nije još moglo pristupiti izradi odnosno dovršenju osnove novog trgovackog zakona, jer su materije suvisle. Osim toga znamo, da u svakoj državi, a napose kod nas treba mnogo vremena dok se provede kroz parlament ovako velika reforma kao što je donošenje novog trgovackog zakona. Prilike su takve da ne možemo tako dugo čekati. Ne možemo znati, kako će se razvijati naše ekonomiske prilike, ako se brzo ne donešu bar neke specijalne norme. Meni se čini, da pomanjkanje ovakvih specijalnih odredaba mora loše uplivati na naš dalji ekonomski razvoj, tako da će sanacija postojećih depresivnih a donekle i kritičnih pojava biti mnogo teža, polaganija i skopčana sa mnogo više poremećaja no što je to poželjno i potrebno. Nije doduše simpatično ako se pledira za parcijalne reforme osobito kada se kao u našem slučaju radi o krparenju odnosno nadopunjivanju nekoliko raznih domaćih zakona. Istina je, da većinom nismo stekli povoljnih iskustava s ovakvim parcijalnim reformama. No s druge strane treba i ovdje imati pred očima, da se radi o legislativi, koja se tiče ekonomskog područja, a za ovo je područje karakteristično, da je ono flotantno. Za našu pak kraljevinu postoji još jedan naročiti specificum, naime, da ona predstavlja jedno novo privredno područje, koje je nastalo uslijed političkog prevrata i svjetskog rata, te se sastoji od triju predašnjih samostalnih privrednih područja odnosno njihovih dijelova (Srbije, Crne Gore i dijelova Austro-Ugarske) od kojih područje, koje je bilo prije u sklopu Austro-Ugarske Monarhije već od prije nije bilo homogeno. Uz ovakove prilike postoji naročita potreba da legislativa nove države poduzme sve mјere, da se poluci ekonomска ravnoteža i ekonomsko izjednačenje i sljubljivanje svih ekonomskih interesa u pojedinim dijelovima naše nove države.

Osim toga valja uzeti u obzir, da velik dio predloženih reformi predstavlja takve predmete, koji u našem zakonodavstvu još uopće nisu nikako predviđeni, pa prema tome i u tehničkom pogledu neće biti teško, da se one skupe u jedan specijalni zakon, koji će vrijediti kao dopuna postojećih zakona (na pr. kontrola osnivanja d. d., sistematizacija zakletih revizora knjiga, bilančne sheme, odgovornost za deponirane efekte itd.).

Ako sad želimo odgovoriti na daljnje pitanje, u koliko se imaju prema rezultatu spomenute analize razlikovati zaštita

ulagača od zaštite dioničara po smjeru i opsegu, onda mislim da treba u prvom redu voditi računa o tome, da je u ekonomskom pogledu položaj ulagača i položaj dioničara u mnogome sličan. No s druge strane treba da bude zaštitu po svom intenzitetu slabija za dioničare, a jača za ulagače. Dioničar je pojmovno uviјek suvlasnik poduzeća, dok je ulagač vjerovnik, koji treba da ima privilegovan položaj glede svoje tražbine. Mislim, da kod ove juridične distinkcije moramo ostati i kod svake reforme. I u našim nerazvitim prilikama nema nikakvog dovoljnog razloga da se ta distinkcija nekako reducira ili izbriše, kako to djelomice predlaže g. prof. Škerlj (Spomenica str. 23). Bitno je po mojem mišljenju za reformu u pogledu zaštite dioničara, da se akcentuiraju njihova suvlasnička prava t. j. da se pojača realna kontrola dioničara spram uprave preduzeća. Dalje mislim ne možemo ići. Inače pak smatram, da sve specijalne nove odredbe na području prava dioničkih društava paralelno idu u korist i dioničarima, kao i ulagačima, kao i svim ostalim vjerovnicima i klijentima dioničkih društava. I u tom je praktična i ekonomsko-politička veza između interesa dioničara i ulagača.

Prema tomu ćemo najprije rastaviti one specijalne norme, koje bi trebalo donijeti, te idu u korist ulagača, dioničara i svih ostalih vjerovnika (t. 1., 2., 3. i 5.) a zatim ćemo raspraviti one mјere, koje se tiču samo ulagača odnosno deponenata (t. 4. i 6.).

ZAJEDNIČKE MJERE ZA ZAŠTITU DIONIČARA I ULAGAČA.

1. Kontrola kod osnutka dioničkih društava.

Njemački trgovacki zakon propisuje u svom §-u 192. da članovi upravnog i nadzornog odbora svakog novog d. d. imaju predložiti sudu pismeni izvještaj o postupku kod osnivanja, i to zajedno sa prijavom novog d. d. za upis u trgovacki registar. U slučaju da je jedan od osnivača ujedno član upravnog ili nadzornog odbora novog poduzeća ili si je dao osigurati posebno kakvu odštetu ili nagradu za svoje učestvovanje kod osnivanja ili za svoj posao oko toga, te napokon u slučaju t. zv. kvalificiranog osnukta treba da postupak kod osnivanja bude još posebno preispitani od strane zakletih revizora, koji o svom nalazu podnose prije protokolacije izvještaj nadležnom trgovackom sudu. Bez toga izvještaja ne može trgovacki sud provesti protokolaciju novog d. d. Revizore imenuje u svakom takvom slučaju nadležna trgovacka komora, a ako ove ne bi bilo nadležni trgovacki sud. Njemački zakon propisuje detaljno

na šta se ima odnositi preispitanje od strane zakletih revizora. Oni imaju ispitati ispravnost i realnost svih podataka na osnovu kojih je sastavljena društvena osnova, te napose imaju u slučaju ilacije ustanoviti ispravnost procjene svakog pojedinog aporta. Njemačke trgovačke komore izdale su većinom posebne pravilnike o postupku kod kontrole osnutka dioničkih društava i o postavljanju zakletih revizora. Držim, da bi za naše prilike svakoko trebalo preuzeti ovaj sistem ispitivanja postupka kod osnivanja d. d. i proširiti ga onamo, da se stručno preispitanje ima provesti kod svakog novog d. d., a ne samo u slučajevima u kojima to propisuje § 192. njemačkog trgovačkog zakona. U istom smislu recipira njemačke propise najnovija vrlo detaljno izrađena madžarska osnova zakona o dioničkim društvima. Samo madžarska osnova prepusta imenovanje zakletih revizora u svakom slučaju nadležnom trgovačkom sudu, i to tako da se ti revizori imaju imenovati iz reda onih lica, koja su položila posebni ispit prema propisima koje će izdati Ministarstvo Trgovine u sporazumu s Ministarstvom Pravde. Pitanje o imenovanju revizora i o njihovoj kvalifikaciji od velike je važnosti za praktičnu vrijednost njihovog rada. Mislim, da će za naše prilike biti bolje ako prihvativmo propise madžarske osnove ili da ih kombiniramo sa njemačkim sistemom, i to tako da trgovačka komora imenuje zaklete revizore iz lica, koja su akreditirana za područje svakog apelacionog suda, a položila su posebni stručni ispit pred jednim državnim povjereništvom prema propisima, koji se imaju ustanoviti naredbenim putem. Glavno je svakako, da imenovanje zakletih revizora bude u ovom i u svakom drugom slučaju posve neovisno od ingerencije dioničkog društva, čiji se rad odnosno osnutak ima preispitati. Mislim, da već u slučaju, ako se prihvati njemački propis nema dovoljno distance između interesiranog društva i odnosnog revizora, pa se time može smanjiti objektivna vrednost rada zakletih revizora. Iskustvo kod dugogodišnje primjene propisa madžarskog trgovačkog zakona o nadzornom odboru pokazalo je, da ta endogena kontrola u većini slučajeva nema mnogo praktične vrijednosti. Bila bi zato velika pogreška, kad bismo kod donošenja reforme zagovarali bilo kakvo rješenje, koje omogućuje izravnu ili neizravnu ingerenciju interesiranoga društva na imenovanje zakletih revizora. Razumije se samo po sebi, da je pretpostavka za izneseni predlog, da se kod osnivanja d. d. opet primjenjuje normativni sistem i da interesirana društva moraju imati dužnost, da zakletim revizorima daju uvid u sve ono, što im je potrebno za njihov rad. Zakleti revizori imaju o tom čuvati tajnu pod najstrožim zakonskim sankcijama. Ovdje obrađeni predlog ima u vidu t. zv. simultani osnutak d. d. pošto

je taj i kod nas najviše uobičajan. No trebalo bi za slučaj sukcesivnog osnutka predvidjeti jednakе odredbe, a osim toga odrediti minimalni postotak, koji mora biti od predviđene diocičke glavnice faktično uplaćen.

Za eventualne štete imaju spram društva jamčiti solidarno osnivači, članovi upravnog i nadzornog odbora, kao i zakleti revizori, koji su sudjelovali kod izradbe izvještaja o postupku kod osnivanja dotičnog d. d. Rok zastare za civilnu tužbu za odštetu trebalo bi odrediti sa 5 godina računajući od upisa društva u trgovački registar (§ 42. i 43. madžarske osnove). Sve predložene odredbe imale bi analogno vrijediti i za društvo s ograničenim jamstvom, glede onih područja, na kojima je taj društveni oblik uzakonjen. Ovo je po mojem mišljenju naročito potrebno s razloga, da ne bi pojedini interesi mogli obilaziti propise o kontroli osnivanja putem ustanovljenja društava s ograničenim jamstvom.

Prof. Dr. Škerlj ne govori u svom referatu uopće o institutu zakletih revizora, dok prof. Bajkić u svom referatu samo općenito preporuča tu instituciju. Čini mi se, da prof. dr. Škerlj u tom pogledu prihvata gledište prof. Richarda Passowa (*Die Aktiengesellschaft*, II. izdanje Jena 1922. str. 469), koji smatra da institut zakletih revizora nije na evropskom kontinentu ispunione nade, koje su se u nj polagale s obzirom na povoljna iskustva u zemljama anglo-američkog prava. Mislim da ovo mišljenje prof. Passowa nije posve ispravno, i to s razloga, što po propisima njemačkog trgovačkog zakona i po praksi njemačkih trgovačkih komora, koje su u tom pitanju prilično autonomne valjda nije dovoljno zajamčena provedba principa, da zakleti revizori moraju biti a priori posve neovisni i od interesiranog društva i od onih krugova, koji su eventualno zainteresirani na rezultatu njihovog ispitivanja. Baš s toga razloga držim, da će rezultati kod nas biti kud i kamo bolji, ako s jedne strane ustanovimo stroge subjektivne kvalifikacije za zaklete revizore te njihovo imenovanje ili sasvim ili bar neizravno prepustimo nadležnim sudovima.

2. Odgovornost organa dioničkih društava tokom društvenog života i zaštita manjine dioničara.

Odgovornost organa dioničkih društava za štete prouzročene kulpoznim načinom, i to u odnosu spram društva i spram jedne kvalificirane manjine dioničara normirana je opširno austrijskim saveznim zakonom od 29. srpnja 1924. (B. G. Bl. 284), o civilopravnoj odgovornosti uprave dioničkih bankovnih društava. Najveći dio njegovih odredaba primjenjuje se i na sva ostala dionička društva. U §-u 3. zakona navedeni su kaznički slučajevi, u kojima društvo kao takvo može pozvati na

odgovornost t. j. tražiti civilno-pravnu odštetu od svakog svojeg člana uprave. Ovi su slučajevi slijedeći:

1. ako dionice nisu unutar roka subskripcije u cijelosti upiaćene, ili ako dioničko društvo samo lombardira vlastite dionice;

2. ako članovi uprave ili veliki dioničari učestvuju u poslovima banke, ali ne udovolje blagovremeno ili potpuno otud nastalim platežnim obvezama, već se u tu svrhu posluže kreditom kod tog zavoda.

3. ako članovi uprave uživaju prekomjerni kredit kod vlastitog zavoda ili taj kredit nije dovoljno osiguran ili su koncedirani povoljniji kreditni uslovi, nego li drugim povlaštenim komitentima.

4. ako banka plasira vlastite dionice ili dionice kojeg drugog dioničkog društva kod čijeg finansiranja ona sudjeluje prije nego što je dobila nadležno odobrenje za emisiju.

5. ako banka otvorí podružnicu prije nego što je dobila zato nadležno odobrenje.

6. ako su vršene isplate ili primani ulozi bilo kakove vrste, nakon što je ustanovljeno, da je banka prezadužena, odnosno da ne može udovoljiti svojim platežnim obvezama.

7. ako je banka prodala ili založila efekte, koji su kod nje deponirani, a da nije za to imala nalog od deponenta, a ne radi se u slučaju iz t. 8. iz ovog paragrafa.

8. ako je banka dalje založila efekte, koje je jedan njegov dužnik kod nje deponirao za iznos koji premašuje njegove obveze ili ako je propustila da u slučaju dopustivog daljeg zalaganja osiguranje svojih obveza spram deponenta nabavom efekata iste količine i vrste.

9. ako su provedene kakve transakcije sa svrhom, da se izvjestan posao sklopljen po jednom činovniku ili funkcionaru bankovnog dioničkog društva s obzirom na prijeteći gubitak prikaže kao da je sklopljen za račun banke, ili obratno, ako se provodi kakva transakcija sa ciljem, da se koji posao skloplji za račun banke s obzirom na izgled na uspjeh prikaza kao da je sklopljen za račun jednog njenog namještenika ili funkcionara.

10. ako konzorejski garancijski poslovi banke ili kakve druge obveze, koje mogu za banku povlačiti kakvo opterećenje, nisu proveđene u njenim knjigama ili bez dovoljne jasnoće.

11. ako za banku nastane kakva šteta zbog toga, što ne postoje pragmatike i poslovni naputci, koji bi odgovarali opsegu i prirodi poslovanja dotičnog bankarskog društva, ili se ne vodi dovoljna kontrola za održanje dotičnih propisa.

12. ako tajni konti (Deckkonten), koji postoje kod glavnog nastana ili kod podružnice banke, nisu kod glavnog nastana točno evidentirani u posebnom popisu ili nije vodena točna kontrola u njima tako, da se u svaki čas može ustanoviti za koje se osobe, odnosno za koje svrhe, dotični računi vode.

Naveli smo ovdje sve slučajeve u kojima citirani austrijski zakon statuirala odgovornost organa uprave spram društva s razloga, jer je valjda u ovom zakonu najdetaljnije obrađeno pitanje dokle ima da seže odgovornost organa uprave dioničkog društva uopće, a bankarskog napose za stete, koje su eventualno prouzročili banchi odnosno dioničkom društvu uopće. Po §-u 11. cit. zakona odnose se odredbe tačke 1., 4., 6. i 10. cit. §-a 3. na sva dionička društva. Poznato je da je cit. austrijski zakon donesen pod dojmom raznih vrlo nezdravih pojava u austrijskom parlamentarnom novčarstvu i da njegove odredbe predstavljaju kompromis između vrlo oštrog pritiska javnog mnijenja s jedne strane, te nastojanja bankovnih krugova s druge, da očuvaju svoje poslovanje od nepoželjne i nepotrebne policijske kontrole. Odšteti zahtjevi ostvaruju se zaključkom glavne skupštine obično većinom glasova, i to u roku od tri godine računajući od one glavne skupštine, koja je stvorila zaključak o odobrenju bilance za poslovnu godinu u kojoj je učinjen štetni čin ili propust (§ 5. i 8. cit. zakona). Ako je glavna skupština odbila zahtjev za traženje odštete onda taj zahtjev može podići manjina, koja predstavlja jednu desetinu dioničke glavnice, i to u roku od tri mjeseca od dana kad je glavna skupština zahtjev odbila. U ovom slučaju mora tužilačka manjina kod suda deponirati jednu desetinu dioničke glavnice, a osim toga može sud naložiti tužilačkoj strani da položi povrh toga kauciju. Ako tužilačka strana izgubi parnicu dužna je tuženoj strani nadoknaditi time nastalu štetu (§ 6. cit. zakona). Jednaka odgovornost i kao i članove uprave tereti t. zv. velike dioničare. Velikim dioničarima smatraju se po §-u 4. zakona oni, koji nisu članovi uprave društva, no posjeduju pravo glasa za barem jednu desetinu dioničke glavnice. Velikim dioničarom smatra se i onaj, čiji bračni drug ili rođak do drugog stepena srodstva posjeduje sam ili zajedno s njime jednu desetinu dioničke glavnice. Za odgovornost velikog dioničara je pretpostavkom, da je izravno ili neizravno uplivao na kojeg člana uprave, da u svom poslovanju povredi oprez ispravnog trgovca. Veliki dioničar jamči solidarno sa članovima uprave, a u slučaju, da je odšteta tražena samo od članova uprave imaju ovi pravo regresa spram velikog dioničara.

S obzirom na iskustva stečena u našoj narodnoj privredi, a napose u našem novčarstvu smatram, da bi trebalo recipirati

cijeli š 3. cit. austrijskog zakona s izuzetkom točke 4. i 5. (pošto zabacujemo sistem koncesije) Norme su doduše donešene kaiuzstički i ovom se načinu rješenja ne priklanja g. prof. Dr. Škerlj u svom referatu. No meni se čini, da se najvažniji slučajevi odgovornosti napose glede bankovnog poslovanja ne mogu drukčije statuirati. Bankarsko je poslovanje s jedne strane odviše specifično, a s druge strane s obzirom na svoje funkcije u ekonomskom životu odviše široko, a da bismo mogli očekivati, da će bilo koja općenito zamisljena norma moći dati dobre praktične rezultate. Svaka je opća norma u ovakvom slučaju po naravi stvari rastezljiva, pak će odgovorni organi d. d. imati gotovo uvijek ili barem vrlo često mogućnost, da sa sebe skinu odgovornost i onda, ako se onus probandi prebaciti na tuženika, kako to predlaže prof. Dr. Škerlj. Ne smijemo zaboraviti, da se poslovanje jedne banke mora kretati prvenstveno u okviru ekonomskih i privatno-ekonomskih, dakle poduzetničkih interesa. Prema tome se takvo poslovanje ne može u svakom času i u svakoj situaciji formirati u jedan juridički kalup. Ista transakcija koja je danas bila s ekonomskog gledišta i s gledišta bankovnih interesa dobra, može sutra biti ubitačna ili skopčana s gubitkom. Odgovorni organi moći će ako se samo za njih generalno statuira odgovornost za štetu, koju su doloznili lakoumno krupnim nemarom počinili, vrlo često dokazati, da do njih nema krivnje za nastalu štetu, a imputirani im krupni nemar pokazat će kao poslovni neuspjeh, koji oni nisu mogli otkloniti, pošto se takve stvari u poslovnom životu ne mogu predvidjeti. Praktični rezultat će prema tomu biti taj, da će se svaki inkriminirani čin ili propust prebaciti na riziko. Tu je dokazni teret za odgovorne organe d. d. razmijerno lagan, jer je praktično osobito kod komplikiranijih transakeija vrlo teško razlučiti, što se ima smatrati lakoumnošću odnosno krupnim nemarom, a što se ima pripisati jednostavnom neuspjehu jedne trgovачki dobro zamisljene akcije. Citirane austrijske zakonske odredbe možemo osim toga vrlo dobro recipirati i zato, što predviđaju same takve slučajeve za koje u postojećem zakonodavstvu nemamo nikakvih odgovarajućih jasnih i dostatnih normi.

O rukovanju s deponiranim efektima (§ 3. točka 7. i 8. austrijskog zakona) govorit ćemo još posebno.

Glede prava manjina treba spomenuti, da ta prava u praksi nikad ne mogu dati bogzna kakve rezultate. Ne može se tražiti da se prava manjine dioničara akcentuiraju preko izvjesne mјere, jer bi se time stezao razmah osnivanja i rada dioničkih društava, a to bi bilo veoma štetno s gledišta narodne privrede kao cjeline. Mislim, da treba samo pojačati pravo kvalificirane

manjine na saziv vanredne glavne skupštine. Postojeće zakonodavstvo u našoj državi pruža u tom pogledu dioničarima vrlo nepotpunu zaštitu. Po čl. 237. austrijskog trgovackog zakona mogu pravo saziva glavne skupštine ostvariti dioničari koji posjeduju jednu desetinu svih dionica, ali ta je odredba dispozitivna, te dozvoljava da se statutima može to pravo vezati na posjed većeg postoka dionica. Madžarski trgovacki zakon (§ 178.) i srpski zakon o akcionarskim društvima od 10. decembra 1896. (čl. 62) daju pravo saziva jednoj desetini dioničara i taj je propis jus cogens. 7. Njemački trg. zakon ide u tom pogledu dalje te je po njegovom §-u 254. dovoljna jedna dvadesetina svih dionica za ostvarenje prava za saziv vanredne glavne skupštine. Istu odredbu sadrži i § 83. madžarske osnove. Za naše prilike bit će potrebno da recipiramo propis njemačkog trgovackog zakona i time pojačamo položaj manjina u našim dioničkim društvima. Taj je postulat kod nas naročito opravдан i s nacionalno-političkog gledišta, jer moramo računati s velikim brojem dioničkih društava s mješovitim kapitalom, domaćim i stranim u kojima domaće grupe vrlo često sudjeluju sa dosta skromnim postotkom. Već je s toga gledišta vrlo poželjno, da se i jednoj razmjerni malenoj skupini dioničara pruži mogućnost, da sazivom jedne glavne skupštine ostvare svoje pravo, da traže od velikih grupa razjašnjenje o poslovanju.

3. Stručni pregled i publicitet bilanca d. d.

§ 266. njemačkog trgovackog zakona, propisuje da redovita glavna skupština d. d. može običnom većinom glasova zaključiti, da predloženu bilansu društva pregledaju zakleti revizori knjiga i o tom podnesu svoj pismeni izvještaj. Analogni propis sadrži član 73. srpskog zakona o akcionarskim društvima od 10. decembra 1896. Držim, da bi bilo potrebno, da se kod nas uvede propis, da svaka bilanca dioničkog društva prije no što bude podnesena redovitoj glavnoj skupštini na odobrenje bude pregledana po zakletim revizorima. Ovakav propis predviđa i § 91. madžarske osnove. Nastaje pitanje, tko ima u ovom slučaju imenovati revizore, da li društvena uprava sama ili tko drugi. Mislim da bi bilo najbolje, da se u ovom slučaju propiše da nadležna trgovacka komora ima za svako dioničko društvo odrediti jednoga ili dvojicu zakletih revizora za pregled bilanse iz reda zakletih revizora, koji su uneseni u popis kod područnog apelacionog suda. Upravni odbor dužan je u roku od 3 ili najviše 6 mjeseci nakon isteka poslovne godine predložiti bilansu glavnoj skupštini zajedno sa izvješćem revizora (tako je predviđeno i u madžarskoj osnovi). Svrha reforme treba da je i u ovom slučaju ta, da se osigura objektivna vrijednost i nepričestranost preispitanja po revizorima, jer inače i ta mјera ne će

imati drugo već samo formalno značenej. Dopoštam, da kraj velikog broja dioničkih društava neće biti uvek lako, da se posao revizije obavi brzo i glatko, ali smatram, da sama revizija bilanca po nepristranim stručnjacima predstavlja tako dragocjen element za kontrolu rada dioničkih društava i za polućenje stabilnosti na tržištu efekata, da se naša reforma ne bi smjela odreći ove institucije. Osim toga trebalo bi po primjeru madžarske osnove (§ 100.) predviđjeti, da jedna desetina dionica može zahtijevati da revizori preispitaju izvjesni dio poslovanja dioničkog društva u koliko je takav zahtjev glavna skupština odbila i u koliko se radi o poslovima koji su sklopljeni najviše dvije godine unatrag.

Publicitet glede rada dioničkih društava je danas de facto, kako posve ispravno primjećuje prof. Dr. Škerlj, gotovo nikakav (Spomenica str. 37.). Držim, da bi bilo apsolutno potrebno, da se postojeći propisi izmjene onamo, da se propiše obligatorno objavljanje bilance dioničkih društava u »Službenim Novinama«. Dužnost objavljanja godišnjih bilance trebalo bi protegnuti i na društva s ograničenim jamstvom, koja se bave bankarskim poslovima. Za banke trebalo bi osim toga propisati da moraju publicirati i svoje t. zv. polugodišnje bilance, kako je to već uređeno u nekim zemljama. Poznato je, da su bilance danas većinom neprozirne, makar postojeći trgovački zakoni sadrže neke norme o tom, kako imaju bilance d. d. izgledati. Bilo bi vrlo potrebno, da se propiše bilančna shema za dionička društva, i to posebna za bankarska društva, a posebna za ostala (vidi § 93. madžarske osnove). I prof. Bajkić zagovara ovaj predlog, samo smatram, da ne bi bilo uputno, da se to pitanje riješi kako on to predlaže — kao neki junctum sa uslovima za dobijanje kredita kod Narodne Banke. Ako se uzakone ovakve norme imat će svakako širi krugovi interesanata mogućnost, da prate poslovanje dioničkih društava odnosno novčanih zavoda kod kojih su uložili svoj novac i ta mogućnost znači vrlo važan element zaštite, koju im država treba da pruža u interesu zdravog razvoja ekonomskog rada. Više ne možemo tražiti. Onaj, koji nema dovoljno razumijavnja ili se ne brine da sazna ono, što može saznati iz autentičnih podataka, neka nosi posljedice. Tu treba da vrijedi analogno rimska pravna poslovica: »ignorantia iuris nocet«.

4. Rukovanje s deponiranim efektima kod novčanih zavoda.

Vidjeli smo naprijed kako je ovo pitanje riješeno u austrijskom zakonu od 29. jula 1924. Drugačije je ovo pitanje regulirano u njemačkom zakonu od 5. jula 1896., s novelom od 21. novembra 1923., te u čehoslovačkom zakonu od 10. oktobra

1924. o dužnostima bankara kod pohranjivanja efekata. Njemački i češki zakon propisuje da bankar, odnosno trgovac, koji prima tude efekte u zalog ili u depot, mora primljene efekte zabilježiti u posebnu knjigu s oznakom nominale i vrste pohranjenih efekata. Ovakve efekte dužan je depozitar pohraniti odijeljeno od svojih vlastitih. (Individualni depot). Ako depozitar ima dobiti pravo, da može pohranjene efekte čuvati kumulativno sa efektima drugih depoenata, zatim da ih može pohraniti na drugom mjestu, da ih može dalje založiti i da ih može upotrebiti za glasanje, onda mora zato dobiti pismeno ovlaštenje od strane deponenta. Isto je tako potrebno pismeno ovlaštenje od strane deponenta u svrhu, da depozitar može po svojoj volji disponirati sa pohranjenim odnosno založenim efektima. Razlika je između čehoslovačkog i njemačkog zakona u glavnom u tome, da se njemački zakon odnosi na deponiranje kod svakog trgovca, dok se čehoslovački zakon odnosi samo na depozite kod banaka.

Analogne propise sadrže njemački i čehoslovački zakon o rukovanju i evidentiranju efekata koje komisionar odnosno bankar nabavlja po nalogu svojih komitenata. Ovi propisi važe i za naloge za izmjenu, subskripciju i opciju efekata. Po čehoslovačkom zakonu (§ 6.) dužan je bankar da po nalogu nabavljenih efekta unese u propisanu posebnu evidenciju najkasnije u roku od 5 dana po izvršenoj nabavi. Unosom u tu evidenciju prelazi vlasništvo na efektima ex lege na deponenta, a bankar odnosno komisionar postaje njihovim depozitarom. U istom roku dužan je bankar dostaviti dotičnom komitentu popis nabavljenih efekata uz oznaku vrste i količine te svih ostalih eventualnih diferencijalnih elemenata. Za prestupke navedenih propisa predviđa njemački zakon (§ 9—12) kaznu zatvora od jedne godine i novčanu globu od 3000 Maraka ako trgovac neovlašteno disponira deponiranim efektima u vlastitu korist ili u korist trećeg lica. U slučaju da je trgovac obustavio plaćanja ili pao pod stečaj, te si je znajući zato neovlašteno privudio tude, kod njega pohranjene, efekte potpada kazni teške tamnice od najmanje tri mjeseca. Čehoslovački zakon (§ 16) predviđa za ovaj slučaj čak tešku tamnicu od jedne do 10 godina. Kaznu zatvora od jednog mjeseca do dvije godine statuiraju čehoslovački zakon (§ 15) u slučaju da je bankar obustavio plaćanja ili pao pod stečaj ili zatražio otvorene prinudne naloge van stečaja, te znalice nije udovoljeno zakonskim propisima tako, da je time ovlašteniku povrijeđeno njegovo pravo na izludžbu deponiranih efekata. Čehoslovački zakon normira osim tega (§ 13) disciplinsku kaznu do 3000 č. k. za slučaj da bankar iz nemarnosti, dakle bez dolusa, ne održi propise zakona glede

pohrane efekata. Ovu kaznu izriče politička oblast I. stepena. Zaštite je deponenata kako vidimo po čehoslovačkom i nješmačkom zakonodavstvu vrlo opsežna i efektivna, što se napose vidi po oštrim kaznenim sankcijama. Za naše prilike moramo reći, da smo u praksi već opetovano poslednjih godina osjetili pomanjkanje zakonskih propisa u tom pogledu, pa je stoga bez sumnje veoma potrebno da se jednaki propisi uvedu i u našoj kraljevini. Tim ćemo svakako postići, da komitenti novčanih zavoda i to deponenti efekata kao i dužnici dobiju izvjesnu efektivnu sigurnost glede svoje imovine koju su povjerili izvjesnom novčanom zavodu. Time će onda i automatski nestati jedan od motiva, koji mnoge interesente nepovoljno influira spram novčanih zavoda. Mislim, da bi trebalo recipirati u glavnome propise čehoslovačkog zakona glede deponiranja efekata t. j. trebalo bi statuirati odnosne norme za novčane zavode, jer naše prilike nisu tšoliko još razvite, da bi te propise trebalo protegnuti na sve trgovce uopće. Čehoslovački zakon trebalo bi izmijeniti samo u toliko, da i nadležnost za izricanje disciplinskih kazni po §-u 13. potpadne kompetenciji redovitim trgovacima sudova.

5 Klauzula o zabrani konkurenčije.

Po §-u 236 njemačkog trgovačkog zakona ne smije ni jedan član upravnog odbora jednog dioničkog društva ujedno voditi trgovacki posao na vlastito ime, niti smije kod drugog trgovackog poduzeća odnosno dioničkog društva iste struke fungirati kao član uprave ili ortak osobnim jamstvom. Ako prekrši ovaj propis može dioničko društvo tražiti odštetu ili tražiti da sklopljene poslove cedira za račun dioničkog društva kog kojeg je član uprave. Analogni propis sadrži § 124 sq madžarske osnove. Sličan je propis uzakonjen u §-u 1. napred navedenog austrijskog zakona od 29. jula 1924. ali samo za članove uprave bankarskih dioničkih društava. Po austrijskom zakonu može bankarsko dioničko društvo odobriti članu upravnog odbora da bude članom uprave koje druge banke, zaključkom glavne skupštine ili posebnog odbora izabranog na glavnoj skupštini, čiji članovi ali ne smiju biti članovi uprave dotičnog bankarskog poduzeća. Po austrijskom zakonu ne vrijede ovi propisi za slučaj, ako dotična osoba dolazi u drugo dioničko društvo po nalogu ili kao zastupnik svojega društva. Po madžarskoj osnovi prezumira se, da je u svakom slučaju izbor u upravu drugog dioničkog društva odobren, ako uprava u roku od tri mjeseca od saznanja nije tomu prigovorila. Mislim, da i u našim prilikama ovakvi propisi imaju izvjesnu vrijednost u tom pravcu, da se njima može predusresti izigravanju interesa dioničara uopće, a ulagača novčanih zavoda napose. Ustanovu madžarske osnove

glede izbora u upravu drugog dioničkog društva trebalo bi reci-
pirati, samo bi rok trebalo produljiti na šest mjeseci ili najviše
godinu dana. Ovaj je predlog motiviran time, da nije uputno da
se u ovakvim stvarima, koje mnogiput mogu biti više od osobne,
nego li od poslovne važnosti nameću dioničkim društvima odviše
dalekosežne obveze glede ispitivanja funkcija koje eventualno
vrše pojedini članovi njihove uprave. Inače pak mislim, da bi
trebalo po njemačkom uzoru dotične norme o konkurencojonoj
klauzuli protegnuti na sva dionička društva, a kvalificiranoj ma-
nijini će prema napred izloženim predlozima ostati pravo, da za
slučaj počinjene štete, koja je u vezi sa kršenjem zabrane kon-
kurenca, pozove na odgovornost odnosno traži otstetu od do-
tičnog člana uprave.

6. Prioritet štednih uložaka u stečaju.

U ovom pogledu prihvácam u cijelosti predlog prof. D-ra Bajkića (Spomenica str. 16) i smatram, da je za normalni razvoj priticaja narodnih ušteda u novčane zavode od najveće važnosti, da ulagači dobiju pravo prvenstvene naplate u slučaju sloma banke, kojoj su povjerili svoj novac. Prof. Bajkić posve ispravno motivira svoj predlog time, da prioritet ulagača u slučaju stečaja predstavlja pravedni ekvivalent za kud i kamo nepovoljniji položaj, u kojem se ulagač kao eventualni dužnik nalazi spram banke kao vjerovniku. Banka ima razgranjene informativne i druge veze, a osim toga traži uvijek pokriće za svoje kredite, pa se prema tome može sama i te kako štititi, dok to ulagač spram banke ne može. I sve mjere, koje smo napred iznijeli te imaju cilj da zaštite interes i dioničara i ulagača nisu tolike, da bi izjednačile položaj banke kao vjerovnika i ulagača kao vjerovnika banke. Stoga smatram, da treba svakako u izvjesnom opsegu uzakoniti načelo, da štedni ulagači imaju prvenstveno pravo naplate u slučaju stečaja (ili prinudne nagodbe van stečaja) iz bančine imovine. Trebalo bi samo ujedno riješiti dosta delikatno pitanje, koji opseg treba da ima to prvenstveno pravo: da li ga treba dati svim ulagačima uopće, ili samo malim ulagačima (do 10 ili 20.000 dinara), i da li to pravo prvenstva treba da bude apsolutno ili samo relativno?

Apsolutno prvenstvo značit će u praksi, da kod sloma banke svi neprivilegovani vjerovnici neće dobiti ništa, a pogotovo ne onda, ako je iznos uložaka nerazmјerno veći od vlastitih sredstava dotične banke. Stoga je za slučaj ovakvog riješenja bezuvjetno potrebno, da se donesu i norme o maksimalnom dozvoljenom odnosu između vlastitih sredstava banke i iznosa uložaka. Ovakva zakonska relacija ima bez sumnje svoje dobre, ali i svoje loše strane. Mislim, da bi legislativni zahvat u tom

pogledu u današnjim prilikama možda značio jednu odviše da-lekosežnu mjeru. Za rješenje ovoga pitanja trebalo bi prethodno vrlo točno ispitati sve momente, koji su danas od važnosti u našem novčarstvu te djeluju na razvoj bankovnih poslova uopće, a napose na smjer i način te intenzitet cirkulacije narodnih sredstava. Bit će bolje, ako smo u tom pogledu oprezni i ne statuiramo propise, koji mogu biti slični policijskim mjerama i prema tome sapinjati slobodu rada i slobodu konkurenциje u našem novčarstvu. Moglo bi nam se ovdje dogoditi, da liječenjem jedne bolesti izazovemo drugu. Stoga mislim, da bi bilo uputnije da se pravo prvenstvene naplate za štedne uloške statuirala kao relativno pravo t. j. da se odredi da se prema odnosu aktiva i pasiva stečajne mase u svakom slučaju odredi jedan viši postotak, kojim treba najprije namiriti štedne uloške ispred ostalih vjerovnika. Jednostavnije no šablonski možemo to pitanje riješiti i time, da se normira apsolutno pravo prvenstvene naplate za sitne uloške do 10.000 ili najviše 20.000 dinara. Ovaj način rješenja nije doduše ekonomsko-politički niti pravno-politički idealan, ali ima prednost, da je mnogo jednostavniji i u slučaju praktične primjene lakše provediv. Osim toga saturirao bi ovakav način rješenja jedan važni socijalno-politički postulat, naime zaštitu maloga čovjeka.

Prema tomu bi po mojoj mišljenju trebalo da prvenstveno pravo naplate ulagača ili bude relativno ili apsolutno, ali samo za sitne uloške. Apsolutno prvenstvo za tražbine ulagača povlači za sobom još neka druga dosta krupna i komplikovana pitanja, pa nije uputno, ako cijela reforma u danim prilikama segne predaleko.

Rezultat je ovog izlaganja, da treba u što kraćem roku donijeti specijalni zakon kao dopunu postojećih zakona, i to austrijskog, ugarskog i bosansko-hercegovačkog trgovackog zakona te srpskog zakona o akcionarskim društvima. Taj zakon ima da sadrži sve norme koje su izložene pod t. 1—6, te derogirati eventualne suprotne norme postojećeg zakonodavstva. Pojedinačne norme, koje bi imale za cilj, da ili samo obezbjezaštitu ulagača ili samo povećaju odgovornost organa dioničkih društava ne mogu, po mojoj mišljenju, same za sebe dati dobre i sigurne praktične rezultate. Problemi zaštite ulagača i pojačanja odgovornosti organa dioničkih društava takve su prirode, da se mogu uspješno riješiti jedino čitavim nizom specijalnih normi, kojima će se nadopuniti postojeće zakonodavstvo o dioničkim društvima. Stupanjem na snagu predloženog specijalnog

zakona ima također izgubiti važnost zakon od 22. marta 1922. o osnivanju akcionarskih društava na području Vojvodine te Hrvatske i Slavonije, zatim čl. 9., 10. i 11. srpskog zakona o akcionarskim društvima od 10. decembra 1896., kao i čl. 208 i suvisle ustanove austrijskog trgovackog zakona od 17. decembra 1862.*)

*) Na pojedine interesantne predloge i argumente, koje su iznijeli g. g. prof. Velimir Bajkić i D-r. Milorad Nedeljković tokom diskusije u sekciji III. pravničkog kongresa u Sarajevu 24. IX. 1927. o označenoj temi osvrnut će se posebno.

IV.

Zapisnici sekcija sa rezolucijama:

1. sekcija:

P r e d m e t: Zaštita ulagača i odgovornost organa dioničkih društava.

2. sekcija:

P r e d m e t: Izvršenje civilnih presuda državnih sudova i presuda izabralih sudova.

3. sekcija:

P r e d m e t: Osnovna načela našeg pomorskog prava.

4. sekcija:

P r e d m e t: Kolektivni ugovori između poslodavaca i radnika.

5. sekcija:

P r e d m e t: Pravni položaj žena u bračnom, imovinskom i nasljednom pravu.

1.

ЗАПИСНИК

I. секције III. конгреса правника од 24. септембра 1927.
у Сарајеву.

Предмет: »Заштита улагача и одговорност органа дionicих друштава«.

Предсједник: Др. Јосип Шиловић, ред. унiv. професор у Загребу.

Тајник: Михајло Стојановић, судија окружног суда у Сарајеву.

Референт: Др. Велимир Бајкић, унiv. проф. (Београд) и Др. Милан Шкерљ, унiv. проф. (Љубљана), кореференти: Др. Милорад Недељковић (Београд), Др. Валдемар Луначек (Загреб) и Др. Мирослав Вранић (Загреб).

Сједницу је отворио у 9 сати професор г. Др. Шиловић изнесавши присутнима значај теме о којој ће се реферисати и о којој треба донијети резолуцију.

И ако је г. Др. Бајкић као главни референт требао први узети ријеч, он је ипак одустао од тога, пуштајући, да прво говоре кореференти, да би он најпослије могао резимирајући критички њихова излагања, учинити дефинитивну пропозицију заједничке резолуције.

Према томе први је узео ријеч кореферент г. Др. Милорад Недељковић. Он је укратко изнно своја гледишта о начину и мјерама заштите улагача, инсистирајући нарочито на релацији између износа улога туђег новца и банчиног капитала. Затим је г. Др. Валдемар Луначек прочитao свој врlo опширан и стваран кореферат, изложући у детаљима организацију метода за заштиту улагача.

Др. Мирослав Вранић је такођер прочитao свој краћи или не мање значајни кореферат по истој теми.

Сва три кореферата оштампана су у овом додатку у цijelosti на другом мјесту.

Током дискусије узело је ријеч више учесника. Дискусија се водила у главном, правцем изналажења мјера, које би,

једном узакоњене, дале највише гаранције улагачима за њихове улоге за случај пропasti банке.

Сви су се говорници слагали у том, да се само у закону означене банке, а не свако банкарско подuzeће, као што је до сада био случај, могу примати улоге на штедњу.

Такођер су се говорници сложили и у томе, да мора бити релације између банчиног капитала и улога у погледу висина износа.

Исто тако постојала је међу говорницима потпуна сагласност и у томе, да банка, која се бави пријемом улога садржи у себи у својој фирмама изрични знак штедионице.

Предлог госп. Здравковића, судије београдског трговачког суда, да чланови управног и надзорног одбора банака (штедионица) буду материјално осигурана лица, није нашао на потпуно одобравање. Њему је нарочито приговорио госп. Др. Шиловић наводећи да су моралне квалификације јаче од материјалних, које се могу изиграти. У даљњој дискусији сукобиле су се двије струје, једна, која види спас у декретирању и руковођењу са стране државе, а друга, која држи, да правне одредбе имаду да дају претпоставке за господарски живот, али не смију да у њу улазе.

Најзад је узео ријеч госп. Др. Бајкић, који је учинивши опсервације својим предговорницима на поједина њихова гледишта изненадио тешкоће рада у овој секцији, пошто три кореферата нијесу прије одштампана, па ни он ни чланови секције нијесу могли проучити гледишта која су изложена у корефератима, али је истакао, да је дискусија ишак била плодна.

Напокон предложио је ниже наведену резолуцију, која је једногласно примљена.

Послије тога закључио је предсједник г. Др. Шиловић сједницу у 13 сати захваљујући свим учесницима на раду.

Секретар:

М. Стојановић с. р.

Предсједник:

Др. Шиловић с. р.

РЕЗОЛУЦИЈА:

III. конгрес правника сматра, да је држава дужна да бди над националном штедњом.

Тај се циљ може најбоље постићи помагањем и усавршавањем специфичних депозитних завода, који по својој организацији и природи својој и свога послана пружају максимум сигурности.

Конгрес сматра да не треба спречавати банке у прикупљању народне штедње, али се исто тако не може допустити

пуну слободу у управљању истом. То право повлачи и дужност, која је оличена у постулату што веће сигурности. Потребно је законски ограничити круг послова банкама, које примају народну штедњу и законски прописати, да се оне имају бавити искључиво благајничким и кредитним операцијама и комисионим послом.

С обзиром на штедњу, у коме се налази наше банкарство, као резултат историјског развића, немогуће је извести диференцирање банака за кратко време. Због тога је потребно прелазно законодавство за време, док се процес не заврши.

Према томе III. конгрес правника тражи:

1. да се донесе специјални банкарски закон, којим ће се, поред осталога, прецизирати појам банака, узаконити приоритет улагача, уз дефиницију појма улога на штедњу;
2. да се створи орган, независан од државе, који ће имати за задатак да максимира камату водећи строгог рачуна о стању на новчаном тражењу, обавезну за све улоге на штедњу.
3. да се створе основи успешне контроле депозитних заводова — у колико не постоје — као и да се озакони потреба и строжа цивилно правна и кривично правна одговорност одговорних лица.

2.

ZAPISNIK

II. секције III. kongresa pravnikov Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, dne 23. septembra 1927. v Sarajevu.

Predmet: »Izvršenje civilnih sodb državnih sodišč in razsodb razsodišč tako zoper državo kakor tudi zoper privatne osebe.«

Predsednik: dr. Danilo Majaron, predsednik društva »Pravnika« in odvetniške zbornice v Ljubljani.

Tajnik: dr. Rudolf Sajovic, svetnik deželnega sodišča v Ljubljani.

Ob 15 h pop. otvoril predsednik dr. Majaron sejo in pozdravi v obilnem številu navzočne pravnike. Opozarja, da ima sekcijski pretresati važen predmet — izvršitev sodnih in razsodiščnih odločb, ki tvori zadnjo etapo na putu iskanja pravice. Stalni odbor Kongresa je bil odločil, da naj se na pravniškem

Kongresu razpravlja tudi to vprašanje, saj se čuje od vseh strani, da pozvani organi izvršnih odločb ne izvršujejo tako kakor treba, nekateri organi pa izvršitev sploh odklanjajo. Predsednik podaja nato kratko vsebino referata gd. referenta Živojina Periča, ki se Kongresa ni udeležil, poudarjajoč, da se g. referent bavi samo s pravnim stanjem de lege lata in da predlaga ustanovitev posebnega sodišča za reševanje sporov, ki se utegnejo pojaviti povodom izvršitve sodnih odločb, kakor tudi za reševanje sporov med raznimi medpokrajinskimi zakoni v državi, dokler se ne bo ustanovilo skupno kasacijsko sodišče v Zagrebu v smislu čl. 110 Ust. Predlaga gd. referent torej slično sodišče za spore kakor je bilo to sprejet na Prvem zboru pravnikov v Zagrebu dne 21. septembra 1924. Gospod predsednik nadaljuje, da je prvi koreferent, gd. dr. Miroslav Matica navzočen in da bo podal sam resume svojega referata, glede drugega koreferenta gd. dr. Viljema Krejčija, ki je žal tudi zadržan prisostvovati sekciiji, pa pripominja, da postavlja v svojem referatu predlog resolucije, glasom katere naj se sprejme poseben zakon o izvršitvi sodnih odločb, da pa glede drugega temata, to je glede izvršbe zoper državo, ne predlaga ničesar konkretnega. Glede na vse to otvarja gd. predsednik o stvari samo debato in sicer najprvo o tem: »Ali nam je sploh potreben poseben zakon, ki naj bi omogočil brezhibno izvrševanje sodnih odločb«. K besedi se oglasijo:

Dr. Nikola Ogorlica, podpredsednik Stola sedmorce odd. A (Zagreb): Razpravljanje o tem vprašanju se mu zdi brezpredmetno. Naša vrhovna sodišča v državi so se izrekla za to, da so v eni pokrajini izrečene sodne odločbe izvršljive tudi v drugi pokrajini. Ne strinja se sicer z referentom gd. Peričem, čigar interpretacija judikata Stola sedmorce odd. A v Zagrebu ni pravilna. Brezpredmetno pa je to vprašanje zato, ker imamo že osnutek zakona o gradanskem sodnem postopku, predložen zakonodavnemu odboru narodne skupščine, ki je rešil to vprašanje na povsem zadovoljiv način, torej tako kakor si želi to tudi pravniški kongres in vsa naša javnost, in sicer v 5. odstavku čl. 114. (čita ta člen). Zato predlaga, da se ta predmet stavljai z dnevnega reda.

Dr. Rinaldo Čulić, advokat (Beograd): Žalostno je, da razpravljamo še po 9 letih ujedinjenja o tem, ali imamo med pokrajinami naše države glede izvrševanja sodb vzajemno pravno pomoč ali ne. Rešitev tudi že ni padla s tem, da so se naša vrhovna sodišča izrekla načelno o tem in sicer v pozitivnem smislu. Važno je, na kakšnem stališču so izvršilna oblastva, ki na odločbe vrhovnih sodišč niso vezana. Zato se

dogaja, da posamezni sodniki, sklicujoč se na veljavne zakone, odbijajo prošnje za izvršitev sodnih odločb. To ima svoj izvor v različnosti zakonodaje, kako se izvršba izvede. V Srbiji predra razsojajoče sodišče, ko je opremilo sodbo z izvršno klavzulo, samo izvršilnemu oblastvu, to je policijskemu, ki izvrši nato eksekucijo ne čakajoč kakega predloga upnikovega. Sodba, opremljena z izvršno klavzulo, pomenja torej v Srbiji več kakor samo *titulus executionis*. Drugače je to v Hrvatski, Dalmaciji in Sloveniji, kjer ne pomenja sodba ničesar več kakor samo izvršilni naslov in se zahteva nato še posebna prošnja za uvedbo izvršbe, nakar šele da sodišče posebno rešenje, namreč izvršilno dovolilo. V teh pokrajinah je torej med pravdnim postopkom in eksekucijo intermezzo, dočim tega v Srbiji ni. Poleg tega obstoji v navedenih pokrajinah specjalizacija izvršbe, česar tudi srbsko pravo ne pozna. Vse to dovaja do tega, da posamezna sodišča vzliz cit. judikatom naših vrhovnih sodišč odklanjajo uvedbo izvršb. Njemu kot advokatu se je to često pripetilo in so bila zlasti prečanska sodišča, ki so zavračala zadevne predloge. Baš radi tega in na podlagi konkretnih dejstev je napisal svoj čas v beograjskem »Braniču« razpravo, v kateri je predlagal zakon, čigar besedilo si je usvojil tudi koreferent dr. Krejči. On ni takšen optimist, kakršnega se je na otvoritveni seji danes pokazal gd. minister pravde, nasprotno je mnenja, da bomo čakali na unifikacijo zakonov še decenije, poleg tega pa da treba računati še z *vacatio legis*. Ker je vzajemna pomoč glede izvrševanja sodnih odločb nujna, življenska potreba v vseh pokrajinah, naj se oživotvori do unifikacije zakonov poseben začasni zakon, ki bo rešil to vprašanje v obču zadovoljivost.

Dr. Nikola Ogorlica: Boji se, da bo osnutek zakona o organizaciji sodišč in sodnem postopku prej kodificiran kakor pa predlagani začasni zakon.

Dr. Rinaldo Čulić: Izraža kakor prej svoje dvome o tem, da li bo projekt zakona uzakonjen tako brzo, ker naše parlamentarne in politične prilike pač ne pospešujejo kodifikacijskega dela. Predlagani zakon pa je kratek, šteje samo 6 členov, obrazloženje je podal že svoj čas v »Braniču«, tako da so nepotrebna nadaljnja posvetovanja pri ministerstvu pravde. Misli tudi, da bi bilo moči sprejeti ta zakon v bodoči finančni zakon in to vzliz vsemu, kar se je pisalo zoper vnašanje nefinancijskih določb v finančne zakone.

Dr. Juraj Andriassy (Zagreb): Treba nam je samo splošno priznanje, da po vsej kraljevini ne obstoje nobene zaprake izvršenju sodnih odločb, najsi bodo te odločbe iz katerikoli pokrajine. Če si ob ujedinjenju še nismo bili na jasnem,

morala je vidovdanska ustava razpršiti vsak dvom, da je razumeti pod domačimi sodišči vsako sodišče v naši državi, naj si se to nahaja kjerkoli in naj mu bo naziv kakršenkoli. Ker smo torej uverjeni, da tvori cela kraljevina eno pravno področje, morajo se tudi odločbe naših sodišč izvrševati povsod. Zato nam posebnega zakona ni treba. Prigovori, ki jih je izrazil dr. Čulić, niso utemeljeni. Tudi po prečanski zakonodaji ni med pravdnim postopkom in eksekucijo nobenega intermezza; prošnja za uvedbo eksekucije pomenja početek izvršbe kakor v Srbiji pošiljatev izvršne sodbe pristojnemu izvršilnemu oblastvu. Predlog posebnega zakona naj se zato zavrne in razpravlja samo o razsodiščih in o izvršbi zoper državo.

Dr. P. M a r c e c (Sarajevo): S predlaganim zakonom bo rešena samo formalna strana tega vprašanja, ne pa tudi obenem materialna. Vsi znamo, da se v Srbiji kmetje ne morejo menično obvezati, dočim imajo po naših zakonih pasivno menično sposobnost. Če bo torej tukajšno sodišče obsodilo takšno osebo iz menične zaveze in zaprosilo nato za izvršbo sodišče, kjer te osebe menično niso sposobne, se bo pripetilo, da bo zaprošeno oblastvo zavrnilo izvršbo, češ da nasprotujejo temu absolutni zakonski predpisi zaprošenega oblastva. Kaj bo potem storiti? Po njegovem mnenju je v predlaganem zakonu praznina, ki ni odstranjena tudi ne s predlaganim čl. 4, ker se uategne izreči tudi pristojno prvostopno sodišče v enakem smislu kakor izvršilno oblastvo.

Dr. R. Č u l i c : Praksa kaže, da se opravi izvršb stavljajo zapreke iz formalnih razlogov in sicer v pretežni večini. Pri izvršbi velja pač vobče načelo, da se ne dira v stvari materialnega značaja. Vendar v predlaganem zakonu vzlič temu zatrjevane praznine ni. Čl. 4. nudi dovolj jamstva, da se bodo odstranile tudi zapreke materialnega značaja.

Ilija Stanic, advokat (Beograd): Dejstvo je, da se izvršbe ne opravljajo tako kakor bi bilo želeti. Pomisleki zoper opravo izvršb so pogosteji kakor pa se to samo površno misli. Iz nekega pogovora z ministrom pravde je posnel, da si niti minister ni na čistem o izvrševanju sodnih odločb. Zato pa je nujno potreben zakon, ki bo prisilil izvršilna oblastva, da bodo izvrševala izvršne sodbe brez razlike.

Ker se nato ne oglasi nihče več, povzame gd. predsednik besedo in konstatira, da se je večina govornikov izrekla vobče za to, da nam je potreben poseben zakon o izvrševanju sodnih odločb. Na njegov poziv sprejme sekcijsko glasno (40 članov), da je zakon potreben in da se vzame za podlago besedilo zakonskega načrta gd. dr. Čulića, ki je natisnjeno na straneh 82 do 84 Spomenice.

Gd. predsednik poziva nato navzočne, da preidejo v spesialno debato o predlaganem zakonu in čita člen za členom.

K čl. 1.: Mihajlo Zlatanović, sodnik (Beograd): Premlitli treba, ali naj se prizna izvršnost sodbam od akta ujedinjenja ali od uzakonitve ustave. Doslej je veljalo načelo, da se izvršujejo sodbe šele od ustave dalje.

Dr. Metod Dolenc, univerzitetni profesor (Ljubljana): Ne more biti dvoma o tem, da je priznati izvršljivost že od ujedinjenja dalje, kajti že takrat smo se združili v eno državo. Da je jasno, pa predлага, naj se nadomestite besede »posle proglašenja državnog jedinstva« z besedami »od 1. decembra 1918.«

Ilija Stanic predlaga, naj se člen sprejme v dikeji kakor je natisnjen v Spomenici.

Brez nadaljnje debate se sprejmeta nato čl. 1. in 2. v besedilu kakor sta natisnjena v referatu dr. Krejčija in sicer soglasno.

K čl. 3.: Ivan Janković pripominja, da se s tem členom znatno izpreminjajo veljavni izvršilni redi.

Dr. Rudolf Sa j o v i c , sodni svetnik (Ljubljana): S členom 3 se ne izpreminjajo samo izvršilni redi, temveč tudi zemljiskoknjižni zakoni raznih pokrajin. Izprememba zemljiskoknjižnih zakonov pa je tolikšna, da preobrača ves sistem zemljiskoknjižnega prava. Dočim bi se izprememba izvršilnega reda še mogla sprejeti, mora izpremembo zemljiskoknjižnega zakona odločeno odklanjati. Vsak zemljiskoknjižni predlog, najsil je tudi obenem izvršilni, mora točno označiti nepremičnino, na katero naj se seže. Predlagani člen pa abstrahira od te zahteve, s čemer se stavljajo v nasprotje z obstoječim pravom, in bi se ustavovile za izvršbe povsem druge zemljiskoknjižne norme, kakor bi pa bile v veljavi izven izvršilnega postopanja. Stvar pa tudi praktično ni izvedljiva, ker sodišče pač more zaseči premičnine zavezanceve, ki se nahajajo po večini v njegovem stanovanju, niso pa sodišču znane nepremičnine zavezanceve, ali kje se nahajajo. Predlaga zato, da se čl. 3 izpusti.

Dr. L. N e u e r , advokat (Sarajevo): Predlaga, da se č. 3 izpusti. Sodišču nele da niso znane nepremičnine zavezanceve, sodišče tudi nima možnosti, da bi zanje izvedelo. Potrebno informacijo daje tu zemljiska knjiga. Vendar je dosti oseb, ki se zovejo enako in tako sodišče neve, katera oseba je zavezanc.

Pri glasovanju nato sekcijsko soglasno zaključi, da se predlagani člen 3. briše.

K čl. 4.: Dr. Juraj Andrašy: Tudi člen 4. naj se črta, ker se z njim samo favorizirajo nekatere osebe, obsojene

drugod po tam veljavnih zakonskih predpisih. Zato je ta člen nepotreben.

Dr. Čulić poudarja, da ta člen ni nepotreben kakor se je to razvidelo že iz prejšnje debate.

Dr. I. Tješner, advokat (Beograd): Stvari ne smemo komplikirati in ne smemo mešati formalnih pogojev za izvršbo z materialnimi. Če je sodišče že enkrat izreklo sodbo, treba jo je tudi izvršiti.

Dr. Srečko Zuglja, univ profesor (Zagreb): Popolnoma pravilno je, da mora izvršilno oblastvo izvršiti sodbo, ki jo je izreklo sodišče. Izvršilno oblastvo naj ne dira v razloge sodbe. Predlaga, da se mesto člena 4. vnese v zakon nov člen, ki naj se glasi, da izvršilno oblastvo nima pravice, preiskovati, ali izvršna sodba nasprotuje prohibitivnim predpisom kraja, kjer naj se sodba izvrši.

Dr. Janko Žirovnik, advokat (Ljubljana): To je popolnoma pravilno stališče. V eni in isti državi smo, zato se morajo sodbe naših sodišč spoštovati povsod enako. Res je dica ta veljaj povsod enako. V pravdi naj se ugovarjajo prohibitivni predpisi in enako, a v izvršilnem postopanju zato ni več mesta. Če dopustimo to, doživeli bomo v izvršilnem postopanju novo pravdo, vsa stvar se bo pričela zopet od konca. S tem eksekucij ne bomo pospešili, marveč jih bomo samo zavrli.

Pri glasovanju o tej točki sekcija soglasno sklene, da se člen 4. črta.

Člen 5. se nato brez debate soglasno sprejme.

Dr. Marčec predlaga, naj se dostavi še nov člen, ki bo predpisal rokove, v katerih se mora vsaka sodba izvršiti. Sekcija ta predlog odkloni.

Gd. predsednik konstatiuje nato, da so sprejeti čl. 1., 2. in 5. začasnega zakona. Smatra, da je sekcija izvršila s tem prvi del svoje naloge in da se je posvetovati sedaj o drugem delu, namreč o izvršitvi odločb razsodišč.

Koreferent dr. Miroslav Matica resumuje na kratko svoj referat in predlaga, da se od njega predlagani dve točki sprejmata.

Dr. Tješner povprašuje, ali so interesenti dovolj zaščiteni pred razsodišči. Kakšno možnost ima oškodovani, ako pride kasneje na dan, da so bili razsodniki podkupljeni od protnika?

Prof. dr. Dolenc pripominja k temu, da velja tu kazenska zaščita; poleg tega pa ima oškodovani še pravico, tožiti krivce pred civilnim sodiščem na odškodnino.

Dr. Marčec vpraša, ali nima tudi pravice na obnovitev procesa kakor po civilnopravdnem redu.

Dr. Matica pojasni, da pravice do obnove nima, da pa ima dovolj možnosti, da ne trpi škode.

Na to sekcija soglasno sprejme obe točki po dr. Matici predlagane resolucije.

Gd. predsednik dr. Majaron naznani nato, da je na razgovoru zadnja točka, namreč vprašanje izvršbe zoper državo.

Dr. R. Čulić: Potrebno je, da se kongres izjavlji, da država kot privatno pravni subjekt ni izven zakona, nad zonom, da torej tudi napram eksekuciji kakor tudi v civilni pravdi ne uživa nobenih beneficij. Zaman je iskal predpisov, ki bi v tem pogledu dajali državi posebno privilegovano stališče. Pripetilo pa se je, da je izdalo državno pravobranijo predpise, da se izvršbe zoper državo ne smejo izvršiti, če da je to v nasprotju z zakonom o državnem računovodstvu, po katerem se ne smejo izplačati nikaki izdatki, ki niso predvideni v budžetu. To stališče pa je popolnoma neosnovano. Zakon o državnem računovodstvu ima samo predpise finančske računske prirode, ki ne morejo ovirati izvršitve sodb, s katerimi se državi nalaga materialna dolžnost. Zato ponavlja svoj predlog.

M. Zlatanović izjavlja, da bi ne bilo umestno, da bi kongres sprejel takšen predlog. Podobni slučaji so se pripetili pač poprej, pa samo iz ozirov na državno blagajno, sedaj pa ne več, ker so se razmere izboljšale.

Dr. Čulić, dr. Dolenc in dr. Tješner navajajo iz lastne prakse drastične primere, ki kažejo, da se razmere še niso nič izboljšale.

Ilija Stanić: V teoriji sicer ni sporno, da je dopustna tudi izvršba zoper državo, pač pa se v praksi zabranjuje takšna izvršba. Zato pa je potrebno, da se z zakonom naglasi, da je v privatno pravnih odnosajih država privatna stranka in da se izvršujejo sodbe zoper njo prav tako kakor zoper privatne osebe.

M. Zlatanović napram temu navaja, da se je že v debati naglašalo, da v teoriji o tem vprašanju ni spora, zato tudi

ni potrebno, da bi se ž njim bavil kongres pravnikov. Ta se tudi ne more baviti s takšnim vprašanjem, če naj ohrani svoje dostojanstvo. Zato predлага, naj se ne diskutuje o tem in naj se tudi ne sprejme nobena resolucija.

Prof. dr. Metod Dolenc predлага, naj predsedništvo kongresa, ko bo predložilo sprejete resolucije merodajnim faktorjem, v posebnem spremnem pismu naglasi, da kongres o tem vprašanju sicer ni izrekel nobene resolucije, da je pa so glasno konstatiral, da pri izvršbi ni razlike med državo in drugimi privatnopravnimi subjekti.

Ilija Stanić: Teoretično vprašanje res ni sporno, pač pa se v praksi različno postopa, ker se zakoni ne izražajo ne v tem smislu, da je izvršba zoper državo dopustna, niti je izrečno ne zabranjujejo.

Predsednik dr. Majaron: Imamo pač v nekajih pravnih področjih predpise, ki deloma izvršbo zoper državo utesnjujejo in sicer na ta način, da zabranjujejo izvršbo na nekatere predmete, ki so v državni lasti.

Dr. Tješner: U pogledu izvrševanja sudskeih odluka prema državi predlažem da Kongres pravnika doneše odluku, da se unese u zakon: da su izvršne odluke sudske prema državi isto tako izvršive kao i prema privatnim strankama in da se za to imaju prema njoj primenjivati svi pravni propisi zakona kao i prema privatnim licima pa i sve vrste obezbedenja i izvršenja odnosno dosuđenih tražbina imaju se naplaćivati kao što se to i od privatnih stranaka čini.

Gd. predsednik da ta predlog na glasovanje. Predlog se odkloni s 16 proti 4 glasovi.

Gd. predsednik dr. Majaron izjavlja nato, da je sekcija završila svoje delo, se zahvali vsem navzočim za sodelovanje in prečita nato sprejeto resolucijo v celoti, ki se glasi takole:

REZOLUCIJA.

I.

Treći Kongres pravnika Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca izražuje svoje mišljenje, da bi bilo na korist pravosuđa, da se što prije doneše poseban privremen zakon do donošenja jedinstvenog zakona o građanskem sudsakom postupku i izvršenju eksekutivnih titula za celu Kraljevinu na temelju ove osnove:

Član 1.

Sudske presude, odluke i rešenja kao i drugi pravni akti iz mesta koga pravnog područja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, koji su postali pravosnažni posle proglašenja državnog jedinstva a po zakonima ovoga pravnog područja, čime osnov za izvršenje (titulus executionis), imaju se izvršiti na celoj državnoj teritoriji, ako su snabdeveni klauzulom izvršivosti od strane nadležnog suda onog glavnog područja, u kome je titulus executionis postao. Klauzula izvršivosti potpuno je ravna sudskej odluci o odobrenju izvršenja.

Član 2.

Nadležne izvršne vlasti dužne su izvršiti sudske presude odluke i rešenja kao i pravne akte, koji ispunjavaju uslove čl. 1. bilo, da im se molbom obrača zainteresovano lice neposredno ili preko svog nadležnog suda.

Član 3.

Svi ostali postojeći zakonski propisi, u koliko ovim zakonom nisu izmenjeni, ostaju i dalje u važnosti.

Član 4.

Ovaj zakon stupa u život, kad ga Kralj potpiše a obaveznu snagu dobija, kad se objavi u »Službenim Novinama«.

II.

Treći Kongres pravnika Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca izražuje svoje mišljenje:

1. Stalni izabrani (obranički) sud je samo onaj sud koji se može takovim smatrati na temelju specijalnih zakonskih propisa.

2. Rešenja stalnih izabranih sudova imaju jednaku formalnu i materijalnu pravnu snagu kao i pravomočne presude redovitih sudova te čine zasebni izvršni naslov.

Sklep od 18 h pop.

Tajnik:

Dr. Rudolf Sajovic l. r.

Predsednik:

Dr. Danilo Majaron l. r.

3.

ЗАПИСНИК

III. sekcijski, u kojoj se je raspravljalo i to pred plenumom pravnich konгресa, tema: »Основна начела нашег поморског права.«

Прочелник: Dr. M. Симић, секретар: Dr. C. Перешић, референт: Dr. Верона, кореференти: Dr. J. Моган, Dr. L. Бем и Dr. Сл. Стојковић.

У 10.35 пр. подне прочелник секције г. Др. Миљивој Симић отвара рад секције и даје ријеч референту г. Др. Анти Верони, подпредсједнику стола седморице у м.

Др. Верона у крупним потезима изнаша хисторијат поморског права, упућује на наше важеће поморско право на његове мањкавости и на његове мањкавости у вези са поморским правом других народа.

Осврће се на поморска права других народа и указује на начин како треба у првом реду закрпати и удесити важеће поморско право а тек иза кодификације других закона, прећи уређају нашег поморског права. Истиче важност мора. — Референт Др. Верона био је бурно поздрављен аплаузом.

Прочелник Др. Симић даје затим ријеч кореференту Др. Л. Бему, који говори о теми »Поморско право у вези с народно-економским проблемима«. Истиче уску повезаност народног господарства са поморским правом. Тражи заштиту за наше рибарство, бродарство и наше луке. Указује још и на то како ће на тај начин и наша трговачка биланса бити одлука постати јача. И овај је кореферент примљен са одобравањем.

Кореферати гг. Др. Могана и Др. Стојковића, који су запријечени присуствовати, одштампани су у »Споменици«.

Прочелник Др. Симић пита да ли се тко јавља за ријеч и јер се нико не јавља ставља на гласање ниже наведену резолуцију, коју чита Др. А. Верона.

Резолуција се прихваћа једногласно.
У 11 сати пр. подне прочелник г. Др. Симић завршује рад у овој секцији.

Сарајево, 23. септембра 1927.

Прочелник:

Др. Симић с. р.

Секретар:

Др. Першић с. р.

РЕЗОЛУЦИЈА

прихваћена у сједници III. секције III. конгреса правника Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца у Сарајеву о теми: »Основи нашег поморског права«.

III. конгрес правника Краљевине С.Х.С. с обзиром на изванредну важност мора за нашу Краљевину а нарочито за њезин економски развој, уважујући, да се данас из мора могу присти све користи, које оно тако обилно

пружа, само ако се модерним законима уреде сви правни односи, што могу настati из употребе његове а навластите из пловидбе и трговине по мору.

Констатујући да садањи наши поморски закони не одговарају данашњим приликама и захтјевима препоруча се: да се изради домаћега поморског права поклони нарочита пажња, али да се при томе поступи овако:

Изнајирије да се ограничимо на хитно и најужније модернизовање постојећега права и доношење најхитнијих специјалних закона, па, кад буде готова израда осталих домаћих јединствених закона и кад дозирије међународни рад око унификације поморскога права те и друге поморске државе обаве своје радове око ревизије поморских закона, да и ми израдимо из темеља ново поморско право у сагласности са тим, новим националним и интернационалним радовима.

Предсједник секције:

Др. Симић с. р.

Секретар:

Др. Першић с. р.

4.

ZAPISNIK

sastavljen 23. septembra 1927. o radu u IV. sekciji kongresa pravnika Kraljevine Srbija, Hrvata i Slovenaca u Sarajevu.

Predmet je javno raspravljanje o temi: »Kolektivni ugovor između poslodavca i radnika«.

Prisutni:

Referent: Dr. Dragutin Janković, advokat i profesor univerziteta u Beogradu.

Koreferenti: Dr. Živko Topalović, direktor odjeljenja za vezu s radničkim organizacijama kod Međunarodnog ureda sada u Ženevi i Dr. J. Bohinje, direktor okružnog ureda za osiguranje radnika u Ljubljani.

Sekretar: Šimo Juričić, sudija, Sarajevo.

Dr. Dragutin Janković u zastupstvu zapriječenog predsjednika ove sekcije Dr. Anta Verone otvara sjednicu u 9 $\frac{1}{2}$ sati; pozdravlja prisutne gospode i gospodu. Naglašava aktuelnost pitanja, које се има у овој секцији raspraviti u današnje doba. Predlaže da referent i koreferenti najprije daju kratki izvod iz svojih referata, te predlože eventualnu rezoluciju a nakon тога, да се отвори diskusija.

Predlog je jednoglasno usvojen.

Dr. Dragutin Janković kao referent predaje kratki izvod iz svog referata odštampanog u spomenici podvlačeći naročito da se kolektivni ugovori ne mogu izdvojiti iz područja civilnog prava, jer je taj ugovor u principu privatno pravni ugovor.

Na kraju tog izvoda predlaže, da se u rezoluciji, koja će se stvoriti naglasi, da kongres pravnika u prvom redu konstatiše potrebu zakonskog normiranja kolektivnog ugovora, a onda da je mišljenja, da taj ugovor spada u područje civilnog prava i prema tome bi se imao stvoriti u skladu sa općim principima privatnog prava.

Dr. Živko Topalović izjavljuje prije izlaganja svog referata, da zahvaljuje kongresu pravnika, što je ovu aktuelnu temu uzeo u program rada ovog kongresa.

Nakon toga predaje kratki izvod iz svog referata. Naglašuje, da se društveni pojavi ovog doba razlikuju od pojava u doba rimskog prava i Napoleонovog zakonika, da se je u ljudskom društvu stvorila nova definitivna klasa — radnička klasa, koja je i u našoj državi brojčano velika, nasuprot kojoj se nalazi poslodavačka klasa. Nema jednakosti kod sklapanja ugovora između radnika i poslodavca, jer se radnici kod toga nalaze u slabijem položaju. Radnik je predmet trgovanja za poslodavca i kao što poslodavac iscjeđuje mašine, tako iscjeđuje i radnika i tretira ga kao hladno gvožđe. Država je stala u zaštitu slabijeg i donijela čitav niz zakonskih zaštitnih mjera (liječenje radnika, prinudno osiguranje za vrijeme bolesti, stariosti, smrti, invaliditetu i t. d.), koje tvore zaštitno radničko zakonodavstvo. Pošto u današnje doba postoji novi fakat, nova klasa, to je potrebno i novo radno pravo te treba uz građansko i kazneno pravo stvoriti i radno pravo. Dok privatno pravo počiva na principu jednakosti, dotle bi radno pravo trebalo da počiva na principu zaštite slabijeg. Pogrešno je prenašanje osnove civilnog prava logičkim konstrukcijama na područje radnog prava. I naš Ustav naglašuje da radna snaga stoji pod posebnom zaštitom države, pa dozvoljava i udruženja radnika u svrhu bolje zaštite. Kolektivni ugovor između poslodavca i radnika treba novim pravom normirati i on se ne može podržati formalnostima civilnog prava i zasnovati na bazi jednakosti ugovarajućih stranaka, nego na bazi socijalne zaštite slabijih, sa strane države. To upitanje države ne smije preći granice, nego država ima da bude posrednik da privuče socijalne klase saradnji, da posreduje i miri.

Dr. J. Bohinje predaje izvod iz svoga štampanog referata i naročito ističe, da se kolektivni ugovor ima osnovati na principima javnog prava, a ne privatnog ugovora.

Pročelnik ove sekcije Dr. A. Verona zauzima međutim predsjedničko mjesto i otvara debatu.

Dr. Dragutin Janković odgovarajući na izvode Dr. Živka Topalovića naglašuje, da u pravu treba ići za reformacijom, a ne za prevratom. Kolektivni ugovor je u svim zemljama smatrani ugovorom civilnog prava i on nije javno pravnog karaktera ni u Njemačkoj a i u Francuskoj su odredbe code travail sastavni dio code civil-a. Sistem zaštite slabijih postoji i u civilnom pravu.

Tomo Milošavljević sudija predočuje razne zapreke koje stoje na putu, da se kolektivni ugovor supsumira pod ustanove civilnog prava i smatra da bi trebalo prihvati stanovište Dr. Topalovića.

Poslije debate donešena je jednoglasno nakon vijećanja pročelnika sekcije, referenta i koreferenata i proglašena ova

REZOLUCIJA:

Treći kongres pravnika Kraljevine Srba, Hrvata i Slovensaca konstatiše potrebu, da se u radu ostalog civilnog zakonodavstva pristupi donošenju zakona o kolektivnom radnom ugovoru i o pravnoj organizaciji profesionalnih udruženja, budući da su obje ove pravne ustanove i državnim ustavom priznate. S obzirom na trajanje redovne procedure u rješavanju privatno pravnih sporova interes je socijalni da sporovi o pravnim odnosima zasnovanim kolektivnim ugovorima budu predmet specijalne jurisdikcije kratkog trajanja dvostepenog suđenja.

Sarajevo, 23. septembra 1927.

Pročelnik sekcije:

Dr. Verona s. r.

Sekretar:

Juričić s. r.

5.

ЗАПИСНИК

состављен 23. септембра 1927. о раду V. секције конгреса правника Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца у Сарајеву.

Предмет је јавно расправљање о теми: »Положај жене у брачном, имовинском и наследном праву.«

Присутни:

Прочелник секције: предсједатељ сената Врховног Суда у Сарајеву, Др. Михајло Зобков.

Секретар: Др. Аврам Барух, судски пристав код Врховног Суда у Сарајеву.

Референт: Михајло Јовановић, предсједник касационог суда у м., Београд.

Кореференти: Др. Станко Лапајне, унив. професор из Јубљане, Др. Иво Милић, унив. професор из Суботице, Хафиз А. Бушатлић, шеријатски судац из Сарајева.

Прочелник отвара сједницу у 3 $\frac{1}{4}$ сати послиje подне, ноздравља многобројне присутне госпође и господу. Истиче важност питања, које се има у овој секцији да претресе. Наглашава, да је ово питање за законодавца деликатно, јер заједница и у сферу јавнога права. Код нас је оно тим важније, што је чланом 109. Устава Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца зајамчено, »да у породичним и наследним пословима Муслимана суде државни шеријатски судије«. Потешкоћа велики законодавац Балтазар Богишић, и ако је дugo и тешко проучавао живот и обичаје Јужних Словена, није тога питања ријешио у свом »Општем имовинском законику за Књажевину Црну Гору«, јер је сматрао, да тај предмет још није зрео за ријешење. Стога ће бити дужност ове секције, да о овом деликатном питању расправља опрезно.

Из тога даје ријеч референту Михајлу Јовановићу, а затим и кореферентима, професору Дру Лапајне, Дру Иви Милићу, те шеријатском судији Хафизу А. Бушатлићу, који износе у кратко своје мишљење као у рефератима одштампаним у Споменици конгреса правника (1927. год. страна 153.—198).

Послиje одржаних реферата, прочелник г. Др. Зобков отвара дебату.

Гђа Ивица Топаловић, професор из Београда, види омашку у томе, што ниједна жена није узета као кореферент. Надаље истиче да наш грађански закон има још установа у погледу правног положаја жене, које су добрим дијелом остати Душановог и Милошевог закона и ако су се од тога доба животни односи знатно промијенили. Прима све тезе реф. Јовановића, али не и закључке, јер да не одговарају постављеним премисама. Нарочито не може усвојити његових назора о форми брака, јер ако је брак државна установа, онда треба да буде склопљен само пред државном власти, дакле да закон призна за све држављане само цивилни брак. Брак је резултат споразума двоје слободних људи, мужа и жене, који ступају у брак након обостраног споразума.

Она је за принцип слободне воље и споразума у свим питањима, те држи да није основан императивни пропис закона, да жена носи мужево име и да се дјеци мора дати презиме оца, него да родитељи могу споразumno одредити како презиме треба носити њихово дијете. То су резултати принципа једнакоправности. Напокон је она за то, да се ванбрачна дјеца потпуно изједначе са законилом дјеци, које се питање може исправно ријешити једино увођењем цивилног брака.

Др. Драгутин Јанковић, професор из Београда, сматра, да је брачни уговор приватно правног карактера. За то треба да се измијени у личном и имовинском одношају читаво породично право. Треба да отпадне питање очинске власти, а на мјесто тога да се ријеши питање одношаја матере према дјеци, дакле питање родитељске власти. Када се третира питање жене у браку, треба третирати и питање положаја жене у породици. Пошто су брачни уговори приватно-правног карактера, то има муж као и жена право на слободно распологање своје властите имовине (*separatio bonorum*). Исто тако треба да обоје имају једнако право слободног распологања са имовином, коју су заједнички стекли у браку. Кад између брачних другова нема посебног уговора, онда настаје заједница добара, т. ј. да муж и жена располажу имовином заједнички. Што се тиче удовичке плаће, вели да је то архаичка установа и значи, да жена остане вјечито удовица, а то би била пресија. Пледира за то, да жена у наследном праву има исти положај као и муж.

Томо Миросављевић, судија из Војводине, бави се главно питањем наследног права жене. Држи да у том погледу није ни наследни ни опскрбни систем добар, него систем швицарског цивилног закона, према којему се удовицама ставља на вољу: или да добију опскрубу за читав свој живот из мужевљевог иметка или да мјесто тога добију један дио мужевљеве оставштине (рецимо $\frac{1}{4}$) у потпуно власништво. Што се тиче брака, он је мишљења, да брак има да буде грађанско правна институција.

Др. Пивнички из Војводине, одлучно је против пазара референата, да се установе два наследна права, посебно за грађане, а посебно за земљораднике. У једној држави треба да буде једно наследно право за све, јер би иначе настале многе цивилне парнице о томе, ко је земљорадник а ко грађанин. Истиче, да наследно право заборавља на удовицама умрлих потомака. У пракси се дешава тим старијим удовама велика неправда. И ту стару удовицу треба зашти-

тити као да је њезин муж преживио свог оца. Зато предлаже, да се закључи:

Удовица раније умрлог сина има право наследства, које би имала да јој је муж умро послије његовог родитеља.

Велимир Бајкић, професор из Београда, сматра, да циљ модерног друштва јест индивидуална својина. За то и морају пропasti задруге тамо, где још постоје. У породици као социјалној јединици, мора бити једнако наследно право, осим у задругама. Што се тиче правног положаја жене, мисљења је, да зависи од еманципације жена, па кад се буду потпуно еманципирале попут жена у Америци, решење се питање правног положаја жене само по себи.

Никола Симић држи противно, да би требало питање наследства посебно уредити за сељаке, којих има у најлој држави 90% а посебно за грађане.

Др. Бакањац из Војводине истиче, да није оправдано да далеки рођак наслиједи мужа прије жене у имању. Ако нема потомака, онда се има дијелити имање на стечено и наслијеђено. На стечено има право жена, јер је са мужем радила и заједно стицала, а наследно да припадне родбини, т. ј. да се врати тамо, откуда је потекло. Пристојно уздржавање у случају нужде треба дати не само жени него и мужу након женине смрти из оставинског иметка жене.

Др. Иван Павићић, адвокат из Сарајева, држи да је скрајње вријеме, да се укину у Босни и Херцеговини шеријатски прописи у наследном праву муслимана, и то ради унификације закона и стога, што су сви грађани без разлике вјере по Уставу равноправни. Стога је за то, да се од шеријатских судова одузме јурисдикција у наследном праву муслимања, тим више, кад су њихове животне прилике исто такове као и у грађана других вјероисповјести.

Послије дебате донешена је једногласно након вијећања прочелника секције, референата и кореферената и проглашена у 7½ сати на вечер ова:

РЕЗОЛУЦИЈА.

1. Приватно правни положај жене у брачном, имовинском и наследном праву треба уредити на основу равноправности.

2. Ступањем у брак не ограничава се правна и пословна способност жене ни у чему; удата жена располаже својом имовином независно од мужа.

3. Удови треба дати избор између права на наследство или права на опскрбу за вријеме удовичког стања.

4. Преживјели брачни друг треба да има свакако из посмртног имања нужно издржавање, које му недостаје.

Сарајево, дне 23. септембра 1927.

Прочелник секције:

Др. Зобков с. р.

Секретар:

Др. А. Барух с. р.

Statistika učesnika KONGRESA

Исказ прихода и расхода Конгреса Правника од 23-25. септембра 1927.

ПРИХОДИ:		РАСХОДИ:	
Члански принос	Београд	1.	Пштампање програма и осталих
1.	62.200	—	тискањица
2.	3.820	—	Издајети
3.	8.400	—	3. Превозни трошкови
4.	13.440	—	4. Путни трошкови
5.	35.655	—	5. Рекламне брошуре и питањани
6.	25.000	—	водић кроз Сарајево
Предсједник Минист. Савјета		6.	Троликови око уконаћивања учесн.
		7.	Позориште
		8.	Четири букета цвијења
		9.	Стенограф
		10.	Праххрана
		11.	Писар, потребитине и поштарина
		12.	Припомоћ за излет на море
		13.	Одјигета за изгубљени капут
		14.	Награде
		15.	„Сломеница“
		16.	Предујам за штампање „Додатка споменици“
		17.	Остали ситни издатци
			Чисти приход
Динара . .	148.515	—	Динара . .

Предсједник:

Dr. Милivoј Симић, с. п.

Благајник:
Dr Иван Пумбонаш

3.
P.

95

Левко Шершніх, с.

۲۷

Ми

20 ie Guar

Генерални секретар:
Ангосав Матић, с. д.

Athenaeum, etc.

h, c. p.

ПРИМЕДА: Након завлачка ратуна Конгреса, додигле су се неке корекture у горњем исказу. Тако је благајна накнадно примљена на име камана од Поплавске Штедионице износ од Дин 15850. Ипак томе би укупни приходи износили Дин 148.515 + Дин 15850 = Дин 148.672.50. Што се у свома под ставком 13, расходу у висини од Дин 1.000 која је била дата једном укупни каман за изузетан капут исто тако повраћена, јер се њега изгубио након промаша. Тако и свога под ставком 12, расхода у висини од Дин 20.000 која је била намењена као призводни учесникима затраженом одбору Конгреса Правника у Сарајеву на **име чистог прихода** оправдана донација изнета је у износу од Дин 16.872.50. У износу од Дин 17.851 преостаја дејствија камана изузетног капута. Тако је укупни каман или укупни износ изузетног капута и Дин 15850 на име добијених камата или укупних камата изузетног капута и Дин 16.872.50.

Sadržaj:

	Strana
U pomen	3
Predgovor	7
I. Pripreme kongresa	9
II. Tok kongresa	19
III. Koreferati , koji nisu objelodanjeni u Spomenici za III. kongres Pravnika u Sarajevu k temi: „Zaštita ulagača i odgovornost organa dioničkih društava“:	35
Dra Milorada Nedeljkovića	37
Dra Miroslava Vranića	39
Dra Valdemara Lunačeka	50
IV. Zapisnici sekcija	73
1. Zapisnik 1. sekcijske sa rezolucijom	75
2. Zapisnik 2. sekcijske sa rezolucijom	77
3. Zapisnik 3. sekcijske sa rezolucijom	86
4. Zapisnik 4. sekcijske sa rezolucijom	87
5. Zapisnik 5. sekcijske sa rezolucijom	89
V. Statistički podaci	94
VI. Iskaz prihoda i rashoda III. kongresa Pravnika	95

Fus. Gr.
38431